

Reili- ja jahipildid

wõratest maadest.

Kokku pannud

Jakob Kõrw.

Tartus.

Schnakenburgi juures trükitud.

1880.

Reili- ja jahi-pildid

wõratest maadest.

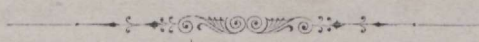
Sõjalugu Ameerikast:

Moore- ja wana rahwalle lõbusaks ja õpetlikuks lugemiseks

toogu pannud

Jakob Kõrw.

(Seitsme pildiga.)

Tartus.

Schnakenburgi juures trükitud.

1880.

Sihtasutus

Arhiiv

Senfuri poolest lubatud. — Tallinnas, 15. Oktobril 1879.

Arhiiv

ENSV TA Fr. H. Krootzwaldi dip.
Kirjandusmuuseumi
Arhiivvaamatukogu

1959:2696

Tahil Sees kard. rikast.

Tahilugu Amerikast:

I. Noored piisoni ehk pühwlikütid. Uks looduse pilt
(Kapitän Mayne Reid'i järele.)

1. Looduse uurija oma perekonnaga.
2. Pühwliküttide esimene õõpidamine.
3. Loufina weelohad, jõed ja alligatorid.
4. Indiaani ema ja Kaimau.

II. Ahwrika reisipildid. (Th. Dielitz'i järele.)

1. Krokodilli püüdmine.
2. Jõe-hobu püüdmine.
3. Elewandi-jahht.
4. Löwi.
5. Abüsfinia Kristlased.
6. Reis Kordofanis.

Seesahrt.

Zahlungen Hmerisch:

I. Steuererweisung der Hmerisch. (H. Steuererweisung)

(Kapitel Steuererweisung)

1. Steuererweisung

2. Steuererweisung

3. Steuererweisung

4. Steuererweisung

II. Steuererweisung (H. Steuererweisung)

1. Steuererweisung

2. Steuererweisung

3. Steuererweisung

4. Steuererweisung

5. Steuererweisung

6. Steuererweisung

25298

Jahilugu Amerikast.

Noored piisoni ehk pühwli kütid.

(Kapitän Mayne Keidi järele.)

1.

Looduse-nurija ja tema perekond.

Kui 1815 Waterloo lahing keiser Napoleni walitsujele ja kauase sõdadelle, mis Europat oliwad lastanud, otsa tegi, lagunes suur Prantsuse keisri sõawagi koost kui haganad tuulde. Palju ametist lahtii saanud ohwitserisid, kes selle läbi leiwast ilma jäiwad, rändasiwad seekord Amerika maale ja otsisiwad kõige pealt endisid Prantsuse asutusi üles, mis Mississippijõe ligidal seisiwad, ja kust nad lahkemad wastu-wõtmiist wõisiwad loota. Nende seas oli ka üks endine Napoleoni wäe oberst, nimega Landi. Sünnimise poolest Korsiklane, oli ta noores põlwes küll ainult teadusi korjauud ja studiirinud, siis aga, kui ühe Bonaparte sugukonna liikme sugulane ja noorepõlwe sõber, raamatud mõdegaga wahetatunud ja suurema oja Napoleni sõdasid auusaste ühes sõdinud. Hispania sõa ajal oli Landi ennast ühe Baske sugu naesterahwaga abielusse heitnud ja see temale kolm last kinkinud. Oma juri weel enne Waterloo

lahingit ära, ja nõnda oli Landi perekond, kui ta Amerika-
maale läks, tema isi ja kolm poega, kes siis veel kaunis
noored olivad.

Landi läks esite St. Louis'i, mis seekord veel tähenduseta linnakene oli, sealt reisis ta hiljemine mööda Missisippi jõge alla Point Coupée'sse, kuhu ta omale ühe maja ja parraja kohakese ostis, ja sest saadik kindlat elukohta pidas. Landi oli oma kohta kaunis rikas, ja oli veel enne väljarändamist omad kohad Korsikas rahaks teinud, nõnda et ta omast warandusest igas kohas ilma tööta oleks elada võinud, nimelt aga siin uuel isamaal, kus kõik elutarvitused nii odavad ja awalikud maksud nii madalad on. Aga ehk tall küll raha poolest king ei piigistanud, ei armastanud ta siiski tööta ja wedelemise elu, waid tema härgas waim otsis tööd ja leidis seda ka, ja nimelt: looduse-uurimises, milles ta jo oli toimetanud, enne kui ta soldatiks oli hakkanud. Ta sai siis uueste looduse-uurijaks, ja üks niisugune leiab igas kohas toimetust, mõistab igast kohast tähelepanemise wäärt asja ja rõõmu leida, kus teised tööta-elu igawuses suurema jaoksiwad. Loodus on jo igas kohas suur ja otsata, nii hästi ilu ja auu, kui õpetuse poolest; „temas teeb meile jutlust iga kivi, räägib kui raamat iga jooksew aja,“ nagu suur laulik ütleb. Ka ei olnud Landi niisuguste tuba-õpetudmeeste sarnane, kes aga kõne tooli peale junnivad, waid tema armastas tähtsa looduse-uurijate Auduboni ja Wilsoni wiisil lahtist ja waba loodust. Tema läks ennem nende, kui raamatute juurde õppimisele. Teadusliste töodega ühes oli temal ka jahipidamine armas, ja nõnda ei oleks tall kuski paremat toimetuse põldu olnud ära walitseda, kui otjata suurt Missisippi-oru maad, mis oma

mõnesuguse asjade poolest niihästi küttildelle kui loomuseuurijatele nii rikas on.

Maja, kus sees Landi elas, oli lihtjal wiisil ja kandiliseks tahundatud pallidest, mis suure hoolega ligistiku üks ühe peale oliwad chitadud. Katus oli seedripuu piirudest ja wäga suurte rästastega, et wiim seinu peale ei peaseks. Ka oli see maja üks nõnda nimetatud kahējätkenemaja — s. o. kes majast läbi käis suur kõrge ruum nagu mõni tänaw, mille läbi kõrge heinakroomaga oleks minna wõinud. Selle ruumi mõlemil wälisil otsadel oli wäljaspool ukseid eeskoja asemel lai kiwi pörand, ja pörandu peal seisiwad kenaste nälja raiutud seedripuust sambad, mis kerget katust kandsiwad ja nõnda üht eeskoda andsiwad, mida Hispania keele järele verandah (wärandu) kutsutakse. Nende sammaste ümber, ja ka rauudwõre küljes, mis verandah ukseks oli, keerlesiwad wiinapuu wäädid, metsroosid ja mitmed teised keerd=taimed, mis õilitsemise ajal kõik verandah oma lilledega katsiwad.

See maja waatis Mississippi poole wälja, mille Shtupoolsest kaldast ta arwata wersta maad kaugel oli; maja ees seisid mõne sada sammu suurune muru=plats, millel kõrge aed ümber oli. Siin kaswasiwad kõik sugused jalgad ilu=põesaid ja puid, suuremalt osalt küll siinse=maa omad, aga muist ka wälja=maalt toodud, nagu suured magnoliapuud, suumarjapuud, uhke=õieline trompetilill ehk katalpa, sirge tulpiu, ja orangipuud oma läikiva lehtedega. Nimetud sahwis=rohiliste puude kõrwal näitsiwad teist karwa, halid seedrid ja mustakad, torni wiisil kaswawad eibenipuud, kui ka mõned suured Mexiko aloed ja härjapõlwelised=palmid oma kenawormiliste lehtedega.

Suures maja ruumis, millest jo wääh pilti oleme saanud, näitas asi wälja nagu mõnes looduse-õpetuse-saalis. Rippusiwad nimelt mõlemate seinte peal kunni laeni kõiksugused jahiriisiad, nagu, püssid, tasud, püssirohu sarwed, jahinuad ja mitmet moodi lõksud, wõrgud ja muud nõuud, keda õhu-, maa- ja wee elukatete püüdmiseks tarwitadi. Peale seda oliwad siin näha: mõndasugu pödra, dam-oina, elenni- ja põhjapödra sarwesid, ja nende otjas rippusiwad hobuse-hambad, sadulad ja ratsariistad. Peale neid seisiwad kunstlikult täistopitud linnud ja neljajalgsed loomad seina löödud puust õrrete peal nagu täitsa elus igal pool, siis ka weel mitmestsuurusest klaaskastikesed putukatega, liblikate ja muu insektidega, kilploomadega ja taime-seementega, — lühidelt weikene looduse-uurimise muuseum igapidi.

Kest neid korjandusi nüüd elas Landi, jautas oma aega aia ja põllu-harimise wahete ära, pidas jahti ja kalapüüki, toppis tapetud lindusid ja muid elukaid, katsus ja uuris looduse asju ja kaswatas ning õpetas suure hoolega kõige pealt omi pvegi. Wõite nüüd küll näha, armsad lugejad, et Landi-herral kõiges nendes tegemistas palju igawust ei saanud olla; jah, ta poleks kõigega õgetwiisi walmiksi saanud, kui tall tema tublist feltfimehest, maa-madalast Hugotist, nagu wäheljat mehikest nalja pärast nimetadi, abi pooleks olnud ka igas kõige wähemaski toimetuses. See, nimelt sündimise poolest Prantslane, weikene, warmas mees, aga suure kono-ninaga, weel suurema kihwhabemega ja elawate filmadega, oli selle weikese perekonna ainus wõeras kodakondne. Hugot oli niisamuti ka enne Napoleoni wäes teeninud, ka koguni korporal olnud Landi rügemendis ja ja pärast wäe aralagunemist oma oberstiga, keda ta wäga

armastas, Ameerika = maale tulnud. Kus Landi tiial läks ehk seisis, seal oli ka Hugot temal järel nagu tema maha jäemata wari; ajas ta jahti, kündis ehk lõikas, Hugot oma pitga tuts = wõi kihwhabemega oli ikka tema kõrwal ja wöttis igast waewast, igast hädast oma herraga ühes osa. Tema käes oliwad kõik majatoimetuse ametid, nagu, koka, tuapoiisi, tallipoiisi ja kärveri — tema oli kõik kõiges selles majas; et naesterahwast ei olnud, pidi ta ka niisugustes toimetustesse käsi liigutama, mis muidu ainult naeste hooleks on. Aga polnud siiski tema mitme sugused õiendused nii raske, nagu ehk pealt nähes esite arwata oleks wõinud. Oberst elas wäga lihtjat wiisi, mida ta jo soldati põlwes oli harinenud, ja kaswatas omi poegi ka sellesama eesmärgi järele. Tema oli kõige lihtsama toiduga rahul, jõi aga wett ja magas ikka oma endises sõa = aegses reisiwoodis. Üks pesunaene Point Coupée'st muretsetes linaste riiete puhastamist ja pesemist, ja nõnda ei olnud siis Hugotil maja tallitustes ammugi nii palju tööd, kui arwata wõidi. Ta käis iga päew ligidase linna posti majasse ja tõi sealt kirju, mille seas mitmedki wana auusa Landile würstliku pitseride all oliwad saadetud. Wahel, kui mõni aurulaew linna sadamasse oli tulnud, tõi Hugot sealt weikesi kastikesi ehk pakkisid ühes, kus teaduslised ja muud raamatud ehk tähtsad asjandused sees oliwad.

Kõige selle juures ei olnud meie loomuse = uurija elul aga olemisel mingit saladust; tema ei olnud inimeste wihkaja, nagu ehk mitmed muud õpetud mehed, waid käis sagedaste linnakeses ja westis juttu kõikide küttidega ja teiste tutwatega, mis tall seal oli. Rahwas tundsiwad teda ka pea kõik, nimetasiwad teda aga „wanaks oberstiks“ ja pida =

siwad temast palju lugu. Minus, mis neil sest mehest arusaawata näitas, oli tema looduseuurimise töö ja see aruldane asi, et ta oma maja-elu ilma naesterahwata edasi ajas. Oberst aga ei murdnud rahwa sarnatse arwamise üle karwa wäärtki pead, naeris aga nende uudishimuliste küsimistele wastu ja jäi kõige inimestega heaks. Mida enam tema pojad üles kaswasiwad, seda armsamaks saiwad nad naabruses; nemad wõisiwad kõikidega wõidu püssi laske ja ratsa sõita, üle Mississippil ojuda, paadiga sõunda, lasso wõi linku wisata, ehk kap-kala wähtasje lüüa — kõik seda mõistisiwad nad nii heaste, kui seda kunagi täiskaswanud mees wõis, ja siin maal on see kõik noorest kaswajast poisist tähtsaks ja kasuliseks arjaks arwata. Nemad näitsiwad tõeste waimu ja wõimu poolest juba noored mehed, nimelt linna rahwa juures, kes ipapidi tundsiwad, et need noored poisid sõnas ja teus neist kõrgemad ja wägewamad oliwad, ei mõistnud aga head inimesed sest isegi täit äru saada, kust see tuli, aga küsinudki selle järele; sest waimuharimine, mis meie noorte poistele isa poolest suurel mōedud oli osaks saanud, oli sell ajal sealses Ameerika nurkas weel aruldane asi. Kõigest sest hoolimata oliwad meie noored mehikesed sõbralikud igauhe wastu, ja sellepärast armastasiwad neid ka kõik ja pidasiwad neist lugu.

Alma asjaliste toimetusteta ei wōtnud palju Oberst oma naabrid enda juurde wōerusse; ta käis ülepea wāhä teiste inimestega wōeraspidu- ja külalise wiisil läbi ja ainult üks kord aastas tuliwad mõned endised sõa-seltsimehed temale New-Orleanist wōerusse ja maitseiwad tema metsalinnupraadi. Niisugusel korral ei olnud pea-aegu muust midagi juttu, kui suurest keisrist Napoleonist. Magn kõik

wanad soldatid, pidas ka Landi Napoleonist jumaliku lugu. — Mitu aastat oli Oberst Landi rahulist elu elanud, mida jo oleme rääkinud; seal tuli temale üks õnnetus, mis tall pea-aegu elu oleks maksnud. Hobuse seljast maha kukkudes läks tall üks wana haaw lahti, mis ta Spaania sõas oli saanud; krepsti sarnane haigus tekkis sena juurde, ja jalg pidi otsast ära saama wõetud. See peastis küll tema elu, tegi aga temale jahipidamist ja ratsa sõitumist wõimatumaks, ja sellepärast ei leidnud ta miskist muust aja wiidet ega meelejahutust kui ainult loomuse-uurimisest, mille sisse ta ennast nüüd kõige waimu ja hingega andis. Tema puu jalg lubas talle aga majas ja aias ümber käia, oma puid pookida ja oma armsaks peetud elajakessi tallitada, mis tall jo kaunis perekaks oliwad kaswanud, ja Hugot käis temal jikka kõrwal ja kannul. Pojad aga käiswad wälja jahile ja kalapüügile, tegiwad reisi-käikisid kõigele poole et thätsaid loomu-asju oma armsale isale korjata, ja kaswasiwad selle juures terweks ja tubliks waimu ja keha poolest. — Nõnda oli selle perekonna lugu, kui mina teda tundma sain, ja üks asi ja lugu tuli, mis meie oma lu-
gejalle jutustada tahame.

* * *

Ühel ilusal kewadesel hommikul leiame kõik Obersti perekonna osalt verandah ees, osalt selle sees koos elawat, kus aga igauks oma toimetust tallitab ja käes peab. Oberst ise, ifka weel kes kaunis ilus mees, ehk küll jo wanadus tema juuksed ja kihwaheme lumiwalgeks on pleekinud, lonkab omas lihtjas kodu-kuues ja laia ääriilise hõle-kübaraga ümber

maja ja sööda oma armsaid lindusid, kus juures Hugo talle sööte-korwiga järele käib.

Basil, kõige wanem poeg, pitka kasuga, seitsmeteistkümne aastane tugewa wõimuline pois, süsi musta juustega ja lahtise näuga, mis julget Korsiklast tunnistab, istub toolil ja õmbleb rihmu ühe jahi-sadula külge, mis tema ees maas on; Basil on niemelt üks suur tütt, kellel mingi muu asi rõõmu ei taha teha, kui jahimehe elu ja need kibatused, mis sellega ühes käiwad. Tema on jo sest wanadusest wäljas, kus lindude püüdmise ja orawa lastmisega lepitakse, ja tema auuhimu eesmärk ei ole nüüd muud midagi, kui pantrite, karude ehk piisonite jaht.

Temast igas tükkis teisite on wend Lucian, hörna kasuline, kollaste, lokis juukste ja õitsewa paletega poisikene, kes praegu seal, raamat käes, verandah peal istub. Tema ei tunc mingit suuremat rõõmu kui raamatutest ja õppimisest ja uurimisest; tema armastab looduse teadust üleüldse, aga taimede tundmine (botanik) ja geographia on tema kõige armsamad õppimised, mis sees ta ka jo kaugelle on jõuudnud. Tema käib Basiliga ikka ühes jahi-käikides, aga otse kõige libedamas metsalooma tagaajamises jala pealt saaks Lucian hobuse seljast maha kargama, kui ta iial kas olgu mis tahes aruldast lille ehk taimet ehk mõnd tundmata kiwi tükki filmaks. Lucian ei räägi poolt niipalju kui teised tema wanadused poisid; aga omast wähäsest jutu-annist hoolimata, on tema sõnal iga asja kohta õige otsus ja ütlemine ja on tall enesel igapidi lõbudus omaduseks, ja kui ta iial mõnest asjast oma arwamist awaldab saab see teistest ikka lugupidamisega wastu wõetud. Nii suur on mõistuse ja waimu-hariduse salaja wõim.

Rõige noorem wend, lokišpea Franz, on rõõmus, hea-
 südamega ja terawa mõistusega jõmifikas, aga selle juures tembu-
 ja nalja poolest natuke meelewallaline, mis ka tema elawad
 filmad tunnistawad; igal ajal rõõmul, aga oma toimetustes nii
 hästi kui oma meelepäralistes asjus heitlik, kõigele asjule
 walmis; lühidelt, enam Prantslane, kui mõlemad teised wennad.
 Franz on wäga himuline linnukeste püüdmise peale, selle-
 pärast istub tema ka seal wiludas ja parandab oma püü-
 paelu, kuna ta jo oma kaheraudse püüsi ära on puhastanud,
 mis tema kõrwal seina najal seisab. Teda armastawad
 kõik kui süllelast, aga Hugotile on ta suureks ristiks, kellele
 ta jagedaste meelewallalisi tembu-
 kimbatusi teeb.

Sell hommikul sai wana Landi Europast ühe kirja
 oma wana sõbra, Lucian Bonaparte, Napoleon I. lalle-
 poja käest, kus sees see teda wäga palus, temale üht wälja-
 toppimiseks kõlbawat walge prairi-püüsi nahka, ja nimelt
 ühe pulli oma, saata mida tema, Lucian Bonaparte, ühele
 Europa looduse-historia akademialle tahta kingituseks anda.
 Nahal pidada aga looma jalaluud, sõrad, pealuud ja sar-
 wed küljes olema. Sinna peale ei olla Landil mitte waa-
 data, sest tema, Bonaparte, saada heal mellel mis tahes
 maksma, kui aga tahetud naha saaks.

Landi tundis ennast selle ülesande läbi, mis ta koge-
 ka oma poegadelle teatas, wäga auustatud, teadis aga ka,
 et selle tahetud asja saamine ferge ei olnud. Tema oli
 siin ja seal pühwli-kütide ja biibri-püüdjatte käest kuulnud,
 et metspühwlite tugewate karjade hulgas, mis Amerika
 prairides senna ja täna rändawad, ka walgeid olemas olla;
 aga igopoolist arwamist mõõda oli sarnatsid wäga arwa näha
 sest pühwolid on enamiste mustakad ja helekad tõmmud, ja

need wahel nähtawad walged pidiwad sellepärast wist need nõndanimetatud Albinod ehk Hakerlaked olema, nagu neid ka teiste mäletsejate j. o. pödrade ja weel enam närija elajate seas ette tuleb. Eandi aga arwas auu asjaks, oma würstliku sõbra usaldusele omalt poolt kohane olla, ja saatis koge, weel sellisamal päewal, et ta ise puuse jalaga reisi peale ei usaldanud minna, Hugoti tarwiliku õpetuste ja rahaga St. Bois' se, mis Ühendudriikide tähtsam naha- ja kasuka kauplemise koht on. Sealt pidi Hugot nii hästi kaupmeeste magasinidest kui ka metsi-mööda-käija kütide käest otsima, ja kui see ei aitaks, siis seitungides tahetawat asja awaldama. — Eandi andis etteõõdetud püüdmistest würstile koge, teadust ja lubas talle, kui wäähägi wõimalik oleks, soowitud asja katsuda, sest temal olla Hugoti peale suur usaldus, kes oma hooleks antud asja juures waewa peale iialgi ei olla waatnud, waid selle peale, et asi täidetud saaks.

Sell wahel läksiwad päew päewa, nädal nädala järele, ja Hugot ei tuulnud weel ikka tagasi ega annud enesest midagi kuulda. Oberst oli juures karsituses, sest ta pidas würsti tahtmise täitmist praegu enamaks, kui kõik muud. Wiimaks, pärast koolme nädalat, tuli Hugot tagasi aga — tühjalt. Sgas kohas oli talle wastatud, et igamees läb kõge prairi wõida ära käia, ilma üht ainustki walget pühwlit silma saamata, sest et Indiaanlased naljalt neidsugusid loome käest ära ei lastwat peaseda, kui nad neile ette juhtuda. Hugot oli küll kasuka-kaupmeeste magasinis kaks walget pühwli nahka leidnud, aga need oliwad tekid ja mitte täielised nahad, nagu würst tahtis, ja ka nendegi eest oli suur suuma nõutud.

„Tekid ei aita mulle midagi,“ ütles Oberst suurel

tufal. „Minu sõbral, würst Bonapartel, on selle kohta muu nõuu: tema tahab nahka ühe juure zoologia muuseumile. Aga ma kardan, ja sest on küll wäga kahju, et ma tema soowimist täitagi ei saa saama. Sest kui St. Louis'ist jeda nahka leida pole, kust teda siis muijalt saadagi wõib?“

„Ei muijalt kustki kui otse laantest prairide pealt, papa!“ wastas Franz, kes nendega selle rääkimise juures oli.

„Prairide pealt?“ kordas isa sügawas mõttes ja tufal.

Muidugi papa; saada Basil, Lucian ja minu senna, ja mina tõendan sulle, meie saame üht walget pühwlit leidma!“ ütles Franz.

„Huraa, Franz!“ hüidis Basil; „sinul on puhas õigus wend! Mina isegi tahtsin ka isale jeda ette panna!“

„Ei jeda wist, mu lapsed! Teie olete ometi kuulnud, mis nahakaupmehed sest ütlewad! Seesugune ettemõtmine on puhas wõimata; teie ei saaks walget pühwlit leidma. — Sa ometi olen ma würstile kirjutanud ja temale jo poolt kaudu jeda lubanud!“ lisas Oberst karsitumalt ja kurwalt juurde.

Lucian pani isa kahju meelt nurkrast tähele ja ütles wiimaks: „Armas isa! Jeda ei wõi küll salata, et kasuka kaupmehed omas ametis mõndagi selgeste küll teawad; aga nende arwamised ei käi siin õite asjaga kokku. Hugot on ise mitmed niisugused nahad St. Louis'is näinud, sellejärele peab ometi keegi neid elajad leidnud olema, kellest nad neid nahku saiwad. Teiseks ütlewad kasuka kaupmehed, kui ka kõige teadwamad kütid, et Indiaani pealisknd walge pühwlite nahku üli kalliks asjaks pidat ja neist eneselle riidid

tegewat, ja et jarnatšid nahku Indiaanlaste juures sagedaste leida olla. See näitab selgeste, et prairides tveste walgid pühwliid olemas on; ja mikspärast ei peaks siis meie neid sealt niisama hästi leidma, nagu teisedki? Mina annatšin sellepärast sedasama nõuu, mis Franz ja Basil, et sina meid wälja saadatsid, armas isa, tahetud pühwlinahka otsima!"

Tulge sisse, minu poisid! Lähme tupp! hüüdis Oberst täitsa rõõmul ja oma poegade nõuuga kaunis rahul; „pärast õhtusöömist peame jeda asja küpselt järele kaaluma!"

Lubatud wiisil räägiti asja ka igapidi läbi. Isa püüdis küll mitmet wiisi wastu rääkida ja asja mitte nii kergelt lubada, aga teiselt poolt oli ta ometi jo hakatuses koge nõuu poole, ja kui iseäranis Basil ja Franz teekäigi täidemineemise eest waimustawal sõnal oliwad kostnud ja kõik isa kahklused ära pöörnud, andis wanamees rõõmuga järele. Tahi-käif sai kindlaste ette wõetud.

Oberstit ei ajanud selle kõige juures mitte ükski see, et würstile seowimist täita, waid ka weel teine põhjus: tema tundis salaja rõõmu oma laste julge ettewõtmise üle, ja tema ei olnud seesarnane mees' mingit jüdi ja mõistlikku mõtet ehk tööd oleks püüdnud kartlikuil arwamistel tühjaks teha. Tema oli jo oma sõbradelle ja naabritelle ikka kiitnud, et ta omad pojad mehiseiks poisteks kaswatanud, kes igatahes oma elu ülespidada ja iga häda eest ennast wawaste ja mõistlikult peasta wõiwat. Neile kindlat iseene se usaldust, külmawerelist julgust, ettewaatlist, tõsi meelt iga elu-juhtumise wastu külge harjudada, oli temal neid kaswatahes ikka silma ees olnud. Ükski hobune ei olnud neile liig tallitsemata, ükski puu liig kõrge, ükski jõgi liig lai, ükski teekäif liig raske; tema oli neile harjutanud, lausa

taewa all, pimedas metsas, toidujeta rohulagedal, jügamas lumes magada — ilma muu warjuta kui aga üks tekk ehk pühwlinahk. Kõigist hellitustest olivad nad kangel hoitud, milles muudu rikas rahwas jagedaste omad lapsed hellaks, wõimatumaiks ja põduraks kaswatawad. Nemad olivad harinenud, lihtjast toidust elama, ja tarwiline ja pruugitaw botaniku teadmine, mis ta neile ja iseäranis Lucianile kätte oli õpetanud, tegi poistele wõimalikuks, häda korral omale taimedest ja puudest, juurtest ja marjadest toidust saada ja abi-hallikaid leida, kus teadmata inimesed nälga peaksiwad surema. Nemad teadsiwad tuld üles teha ilma terakse ja kiwita ehk paukuwa püüsirohuta; nemad wõisiwad teed leida ilma kompassita — muudkui kaljude puude ja taewa-märkide järele; ja peale seda oli ta neile kõige selle otjata oma koha geographia, mis Mississippist kuni Waike-okeani rannani ulatab, nii heaste õpetanud, kui seda aga selleaegne puuduline teadus lubas.

Landi teadis, et ta oma poegi rahul ja julgeste laande rohu-prairidesse wälja wõs laske minna ja sellepärast andis ta ennem rõõmu kui kohklemisega jahikäigu luba. Aga meie looduse-uurija luba-andmise põhjus tuli enam ka sest auustawast teadmisest, et ta omalt poolt üht tähtsat annet ühe juure muuseumile Euroopasse wõis toimetada. Sest mõtest aga saate teie weel siis täieste lugu pidama, mu noored lugijad, kui ise ka ehk looduse-uurijaks saate.

Siitels soowis Oberst, et Hugot nendega ühes wõiks minna, aga pojad ei tahtnud midagi sest kuulda ja olivad kõik kolm selle wastu, sest isal olla jo Hugotit kodu wäga tarwis. Aga töit ütelda, puhus tuul hoopis teiselt poolt: noored kiitid ei tahtnud wahämatki iwakest oma julge ette-

wõtmiſe auuſt mõne teiſele ära anda. Seda kõik arwas ka oberſt jätta wõiwat ja ei rääkinudki Hugoti kaſamine- miſeſt pikemalt enam.

Muidugi wõis ka Hugot kodu palju enam kaſuks olla: tema oli kofaks parem kui kütiks, ſeſt tema kartis jäledaſte karuſid ja tiigrid, ja kõige enam — Indiaanlaſi.

Minu noored sõbrad ſaawad küll ehk ka imeſtawa, kuidas oberſt, kuna ta tõeſte Indianalaſte ſuguaruſid prai- rides teadis, oma poegadelle ſiiſki jahi-käigi luba andis.

Soetake jo mitmeſt raamatuſt, et enam kui wiisküm- ment Indianalaſte ſuguaru prairides elawad ja kohaſt koha ümber-rändawad, ja et mõnedki ſuguarud kõige tigidamad walge inimeſe waenlaſed on ja teda niisama külma werega igas waſtu juhtumieſes ära tapawad, nagu meie mõnd hullu- koera ehk kihwtiſt madu maha lööme. Kui ka koguni weel ſelle peale waatame, et oberſt omi poegi ſüdameſt armastaſ, jah, waſt weel ſüdamelikumalt kui oma elu, ſiis näitab loomue waſtu ja pea-aegu uſkumata, et ta neid ſarnatſe häda kätte ſaatis kui ſee on, miſ neile Indiaanlaſteſt ähwardaſ juhtuda. Miſ peale põhjandas ta oma lootuſt, et pojad Indiaanlaſte eeſt ſaakſiwad peaeſema? Nende nooruſe peale? Ei paigatſi, ſeſt ta tundis Indiaanlaſi küllalt ja teadis, et poiſte noorus midagi ei ſaaks aitama, kui nad mõne waenliku ſuguaruga kokku ſaakſiwad punituma. Metslaſed ei oleks neil küll mitte peanahta maha tõmmanud, ſeſt miſ nad weel mehed ei olnud; aga neid oleks tõeſte ära wangi wiidud, kuſt nad iialgi enam tagaſi poleks ſaanud. — Ka teadis wanameeſ wäga häſti, et pühwli-karjaſid aga walgeinimeſte aſutuſteſt kangel leida on. —

No jah — meie noorte pühwli-kütide iſa teadis ſeda

niisamuti, nagu praegu meiegi teame. Ja tema pealt näha hoolimata luba andmine seks jahikäigiks oleks otse arusaamata, kui selle taga mitte üks saladus poleks warjul olnud, mida meie pärast näha saame saama. Kõik, mis ma aga weel praegu sest awaldada tohin, on ainult, et Sumalagajätmise juures, kuna kolm poega jo reisi-walmis sadulas istusiwad, oberst nende juurde lonkas, ühe weikese tupefese, mis siili offkadega oli tikitatud, taskust wöttis ja Basili kätte andis, üteldes:

„Wõta seda ja hoiä kõige suurema hoolega; sina tunned jo tema wäärtust ja pruukimist! — Ära seda enesest mingitahes iialgi kuhugi kõrwale jäta, ja hoiä, et sa teda ära ei kauta, — Teie kõikide elu puudub selle külge! Sumal olgu Teiega, minu Tublid poisid! Sumalaga!“

Basil wöttis tupp-kotikese, sidus tema nööri-pidi oma kaela ümber, pistis kalli asja oma ihu põue, piigistas isa kätt, andis siis oma hobusele kannuksid ja sõitis minema. Lucian lahkus iäst suuandmisega, nikutas Hugotille sõbralikult peaga ja läks järele. Franz jäi weel filmapilguks teistest taga, läks hobusega Hugoti juurde, tõmbas tema suurest kihw-habemest kinni ja raputas seda nii tubliste, et wana soldat suure healega karjatas, andis talle siis jälle köhe kätt, isale suud, tõmbas siis suurel rõõmul oma hobuse ümber ja kihutas wendadelle järele.

Oberst ja Hugot waatsiwad neile weel natuke aega järele. Kui aga noored pühwli-kütid metsa äärde oliwad saanud, pidasiwad kõik kolm omad hobused kinni, pöörasiwad ennast sadulates ümber, wötsiwad mütsid peast ja hüidsiwad, neid wiibutades, järele-jäejatele weel kõwa hurraa. Oberst

ja Hugot wastasiwad omalt poolt, ja kui kára oli waifenud, kuulsiwad nad Franzu weel kaugekst tagasi hüidwat: „Ära karda midagi, isa! Meie julle walge pühwli toome!“

2.

Pühwli-kütide esimene ööpidamine.

Meie noored julgusmehed tõttasiwad Shtupoolle ja sõit-
siwad warsti kunigliku uhke metsade warjul oma teed. Sell
ajal, millest meie sest jutus räägime, oli Shtupool Missisippi
jõe weel wäga wäha asutusi. Weikesed linnakesed jõe kal-
dal, ja siin ja seal mõni weike lagedik metsas mõne ajuga
perekonna palk-majakasega oliwad ainsad jeltelise-elu jäljed.

Mõne tunniga oliwad sellepärast meie noored reisijad
kõigist asutustest mööda ja metsades ja soodes, mis tofina
penikoormate kaupa nende silmade ees edasi wenisiwad ja
kuija kellegi mu inimese jalg palju ei olnud astunud, kui
Indiaanlaste ehk piiri ääres elawate walge kütide. Meie
kolm noort-inimest aga oliwad weel siinse teekestega kaunis
tuttawad, sest et nad seie jo mõndagi jahi-käki oliwad tei-
nud. Tubli tee-käigi peale saiwad nad õhtu eel senna kohta,
kus nad esimest ööd tahtsiwad pidada ja jäiwad seie seisma.
See oli weikene loodud lagedik, nagu neid Shtupool Mis-
sissippi metsades sagedaste leida on. Arwata ligi kabe
wakamaad lagedat oli ainult rohu ja lillidega kaetud, mille
wiimaste seast päewalillid ja sinised lupined iseäranis wälja
paistsiwad. Nõrged kõikisugu puud kaswasiwad ümber kaudu,
üks ühest isimeodi, lehtede, puuteha, kaswu ja kõrguse poo-

Iest. Mõnede koor oli siie, mõnede kare ja lõhestand j. n. e. Siin oliwad näha: uhke tulpi=puu, suurte õitega magnolia=puu, suhkru=waher j. m. Suured wäät=taimet mäsfiiswad ennast ühe ja teise suure puu ümber alt kunni ladwa liigidalle ja tegiwad metsa nii tihedaks, et waewalt läbi wõis peaseda ehk ka päikese kiiredki päewa ajal läbi tungida.

Moored kütid oliwad ligi kaks tundi enne päikese loodet paigale jäenud, et eneselle öökohta walmistada; ja warsti pärast nende seie tulemist oli weikene lagedik omast endisest olemisest teistte. Eigi selle serwa seisis weikene telk, mille sees küll weel kedagi ei olnud, sest õhtu oli imelik ilus. Seft natuke kõrwal oliwad kolm sadulat maas reisi=paun, punased ja rohilised tekid, üks karu nahk ja mitu pühwli=nahast kattet, ja nende kohal puu oksa küljes rippusiwad piitsad, ohelikud, kannuksed, wee=lähkrid ja reisi=pudelid. Puu najal, mille all telk oli, seisiwad kolm püsfi. Püsfi=rohu=sarwed ja kuuli=kotid rippusiwad nende kohal oksas.

Teisel pool telki, all tuule, põles suur tuli. Mõlemil pool tuld oliwad hargid püsti maa sisse löödud. Harkide peal seisis risti üle tule üks toores puukõrend, mille pealt pada weega tulel rippus ja warsti keema oli hakka=mas. Ümber seisiwad weel muud köögi=riistad ja kõwera warrega teraw firwes maas.

Ümber tule oliwad meie kolm kütiti toimetuses: Basil lõi telki üles; Luciau kõwis tuld, ja Franz kiskus kaht kolme metstuikest, mis ta teel oli lastkuud.

Rest lagedikku nähti kolm hoost pitka lingu=rilmade otja nõnda kõide pandud, et nad süies üks ühega kokku ei saanud puutuda. Tegumoodu poolest oliwad hobused igauks ise

laiida. Üks oli suur mustjas kõrw, täitsa Arabia seltsi ja tuline, võimus loom. See oli Basili hobune ja väga kalliks peetud; teda kutsuti „mustaks kottaks“, ühe kuulsa Indiaanlaste pealiku nime järel, kes wana oberstille suur sõber oli olnud. Sest Landil oli Indiaanlastega enue mõndagi tutwustust olnud, millest ta aga iialgi palju ei rääkinud. Teine hobune oli paatjas pruun; wagane, tõisine loom, kellel ei midagi küti ega sõa märki küljes ei olnud, file ja lihaw nagu mõni nõuukas kodanik; sellepärast kutsuti teda ka „Bourgens'jeks.“ Muidugi mõista, oli see loom Luciani sõita. — Kolmas hobune, kõigist weikesem, oli seda wäheljat, tulist tõuugu, mida Hispaanlased seie uude ilma töid, ja seda sest ajast saadik „Mustangi“ nime all tuntakse ja kellest meie weel pärast pitkemalt saame nägema; tema oli kirju nagu lõupart ja tuli juurde, kui teda „le Chat (Kas)“ hüiti, isiaranis kuulis ta Franzu kutsumist, sest ta oli tema hobune.

Natuke hoostest ära seisis üks teine loom, musta tahma karwa, mõne walge täpiga kaela ja turja peal — üks eesel, eht Mexiko seltsi ja isemeelne, kui iial keegi tema jugust olla võib. Seanette, nõnda oli tall weel nimi ja oli tükk maad hoostest kaugel, sest Mustangi ja tema wahel oli must-kass alati lahti. Pakikoorma-kandja ametisse oli ta ühes wõetud, nagu temasugu watimehed ifka. Peale neid rändas weel üks elukas lagedikku mööda ümber, nimelt koer Marengo, üks julge loom, kes oma peremehe eest kas wõi kõige suurema kiskja wastu läks, kui oleks kästud. Tema suuruse ja karwa poolest oleks teda jaguariks pidada mõinud, kui teda tema pikk must nina, laiad kõrwad ja karwane saba koeraks ep oleksiwad tunnistanud. Praegu

kükitas ta Franzu ette maha ja ootas katkutawaißt lindudest mõnda osa-tükki omale.

Franz oli warsti linnud puhastanud ja keewa wette wiiskanud; ta pani ka weel tüki suitsutatud liha ja natuke soola ja pipart senna juurde, mis ta tagawara-kotist oli wõtnud, sest ta tahtis linnusuppi keeta, ja hakkas praegu jahu wette lastma, et suppile ka natuke paksumt anda.

„Kahju on“, ütles ta, „et meil midagi aia-kasusid juurde ep ole panna!“

„Dota!“ hüüdis Lucian, „siin on jo hulga kaupa kõiksugusid rohtusid; las ma ometi kord waatan, mis need ka kõlbawad!“

Nende sõnadega käis ta lagediku läbi ja wahtis terajeste maha. Eritets ei näitnud ta rohu ja kaswude seast midagi kõblikku leidwat; kui ta aga puude warju oli kadunud ja ühe weikese ojakese kaldad läbi otsinud, pööris ta mõne minutiga tagasi ja tõi mõlemad käed täis rohilisi kaswusid, mis ta sõnalansumata wenna Franzu ette wiiskas.

„Hoi, need on just kui loodud meile supisse!“ hüüdis Franz, kes need taimed kohe ära tundis; „nii tõeste kui ma elan, need on Indiaani-naerid ja mets-sibulad. Nüüd peate ka maitsewa supi saama!“ Sellega lõikus ta nähtawal rõõmul taimed katki ja wiiskas aaurawa katlasse.

Eühikese ajaga oliwad supp ja tükised küpsiks saanud; katal wõeti tulelt, kolm wenna istusiwad rohusse, täitsiwad omad kard tassid ja söiwad. Nemad oliwad mitmeks päewaks leiba ühes wõtnud; oli see ära söödud, tähtsiwad oma jahukoti warandusest elada, ja kui ka need tühendadud said, lootsiwad nad ka ilma leiwata toime saawat, nagu nad jo ennegi mõne jahi-käigi peal oliwad läbi tulnud.

Kuna nad nõnda oma tuisuppi nälpasivad ja raswaste lindude luie ümbert liha ära närisivad silmasivad nad korraga üht orawat, kes kui wälk nende tule ligidalt mööda ja siis üht puud mööda üles jooksis, natuke puhkas ja jälle ülemalle pistis, nagu orawad ikka teewad.

„Kas näete!“ jöbistas Lucian, „see on üks rebasefarwa oraw ja aruldasejt fenadusejt — ilusa wöötidega nagu öö-kilpkonnkass! Papa saaks niisuguse naha eest hea meelega 20 thalrit maksma!“

„Tema peab seda weel palju wäheema eest saama!“ ütles Franz ja tahtis oma püssi tuua.

„Pea, Franz!“ hüidis Encian. „Easj teda Basil oma püssiga maha tuua: tema on parem kütt kui sina;“

„Minupärast!“ wastas Franz; kui tema aga ei peaks mitte külge saama, siis on hea, et mina lastmiseks walmis olen!“

Basil oli jo üles tõuunud ja tasakeste püsside juurde astunud; tema wöttis oma pitka riista ja astus minema, kuna Franz ka oma kaheraudse püssi winna tõmbas. Puu, mida mööda oraw üles oli roninud, oli üks ära kuinud tulpi-puu, mida kas wälk wõi torm oli rikkunud, ja seisis teisest eemal lageda peal: temast ei olnud peaaegu midagi muud üle jäenud, kui paljas puukeha, mis nagu sammas 60 jalga kõrgelle ulatas. Tuul oli kõiik tema oksjad ära murdnud, kunni ühe ainsani, mis üles, ligi latwa, weel oli jäenud, aga kuiv oli, nagu puu isegi.

Draw oli kunni selle ladwa oksa peale üles kebinud, laiutas seal oma uhket saba ja näitas päikese loojaminekut filmitsewat:

Meie kolm kütti salalbasivad tase minna. — Basil ees otsas. Paadi jooksu kaugusele liigi jõuudes, pani ta püssi palgesse ja tahtis praegu winna peale wajutada; aga korraga ehmatas oraw, laskis hirmul saba alla ja jooksis tuulena oksa mööda alla poole, siis weel, kui ta jo puu-keha külge oli tagasi saanud, jäi ta mõne jala kõrgusele ladwast seisma ja hoidis ennast kõwaste ligi puud.

Mis wõis loomakest nõnda ehmatanud olla? Kütid wistist mitte, sest neid ei näinud ta sugugi kartwat, ja praegu wahtis ta üles poole ja tunnistas iseäralise liigutamisega, et tall waelane enese kohal ülewel peaks karta olema; ja nõnda see ka oli, sest kõrgel ülewel ja otse puu kohal oli üks suur kiskjalind keerutades lendamas.

„Pea, wend!“ sobistas Lucian Basilille; — „pea, see on punase-sabaga falk (kull.) Waata aga, tema tahab ennast praegu alla kukutada; meie peame teda wahtima.“

Basil laskis püssi alla ja kõik kolm jäiwad teraste ootama; üks nende kohale ulataw paks puu-oks näitas neid rõõwel-linnu silma eest warjawat, ehk see, kes omas saagi-püüdmises kõwaste töös oli, ei hoolinudki sell filmapilgul nende ligi-olemisest.

Lucian oli waewalt lõpetanud, kui falk-kull, kes senni ajani laial tiwadega ülewel oli keerlenud, korraga oma saba kofku löi, omad laiad tiiwad ligi tõmbas ja wuhijedes alla kukutas; tema oli pea-aegu kui nool otse alla lasknud ja orawalle nii ligi puutunud, et kõik kolm arwasiwad, tall oma saaki jo küsis olewat, kuna ta aga tühjalt ära lendas. Draw oli walwas olnud ja oli ennast, kui falk-kull alla kukutas, lipst teisele poole pragu löönud. Mõningase tugewa

siwa löögiga oli falk-kull jälle nii kõrgel õhus kui tarwis, ja teistford kuffutas ta ennast oma leitud saagi peale. Draw pööris ennast jälle kõrwale nagu enne, ja tuli teisele poole puud tagasi. Uueste lendas kull üles, heitis jälle oma saagi peale maha, ei trehwanud teda aga nüidki ja ruttas jälle ära. Meljandamal katjel ei olnud ka paremat otja ja lind tõstis ennast uueste ära üles õhusse ja keerles jälle puu kohal.

„Minul on ime, et see wana oraw mõne teise puu peale ei põgene, kus teda oksad paremine warjasiwad; ehk et ta mitte senna puule tagasi ei ruta, kus tema hauk on!“ ütles Franz taja: „seal wõiks ta jo palju julgem olla!“

„Seda ta tahab ka tehagi!“ wastas Lucian; — „aga waata ometi! Tema waenlane lähwitas jo otse tema kohal, ja teist puud ei ole liigidal; saaks ta üle wahelageda põgeneda püüdma, siis kuffutaks kull wälgu kiirusel temale kaela.“

Drawal oli lugu ka tõeste nii; selgeste oli näha, kuidas ta igatsewal silmal natukesse maa taga seiswate teiste puude poole wahtis ja näitas oma lähema tulewiku pärast mures olewat. Sest nii pea kui kull arwata kolme sülla kõrgusel puu kohta ülemalle oli tõusnud, keerles ta seal wäsimata ümber ja tegi iseäralikku kutsuwat healt.

See ei olnud mitte see fisa, mis muidu neist lindudest kuulda, waid hoopis teisiti, ja näitas, nagu kutsuks ta mõnd seltsimeest. Ja nõnda see ka oli, sest kobe wastas kaugeft metsast niisamasugune heal ja filmapilk tuli teine punase-sabaga falk-kull, aga palju juurem, ülewel nähtawalle. See oli selgeste emane, kes nende lindude sugus ikka isast

juurem on. Draw ehmatas nüid kahelkordses hirmus, sest ta tundis oma taga-ajajate tahtmist kohe ära; ruttu hakkas ta ümber puu ühelt poolt teisi kargama ja wahtis wahel kõrwale, nagu oleks tall nõuu maha karata ja metsa-pakstetiffu põgeneda.

Kullid ei annud temale aga aega midagi nõuu ette wõtta. Weiksem lind kuffutas ennast esite alla, ei saanud aga orawat kätte, nagu ennegi, ja ajas teda teisele poole puud; siin oli ehmatand loomakene waewalt seisatamas, kui korraga ka emane kull tiiwade wuhinal tema kohta alla kuffutas ja teda jälle teisele poole ajas. Siine oli senni uueste üles lendanud ja kuffutas nüid nii ruttu ja julgel eesmärgil alla, et oraw enam ümber puu teisele poole eest ära ei saanud heita waid õhusse kõrwalle kargas. Oma laia saba abiga käänas ennast ka kull ja kuffutas orawalle järele, ja enne kui see weel mahagi oleks saanud puutuda, oli lind jo mehikesel seljas. Karjudes tõusis rööwel õhusse saak siples tall küintes.

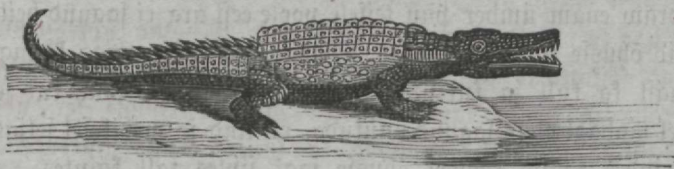
Tema rööm aga oli lühikene: üks püssi pauk käis puude alt ja kull ja oraw langesiwad rüntjatades maha. Teine pauk käis silmapilgul järele ja ema-kull kuffus katkestand tiival alla, rabeles weel rohu peal ja karjus nagu kass, jai aga Franzu käest weel püssi-päraga ja oli wait; Franz se oligi ka olnud, kes oma oma kahelkordse pauguga selle falk-kulli paarile hakatust tegi.

Kõige tähtsam selle lugu juures aga oli, et orawalle ei püssilaskmisest ega kuffumisest wiga polnud saanud. Dse arwamist wastu oli asi, kui Lucian kiireste tema järele kummardas, et teda üles tõsta ja eneselle jo salaja selle saagi pärast õnne soowis, wiskas loom ennast kulli küntest lahti,

ruttas metsa ja lebis mööda üht puud üles. Meie kütid piisivad talle järele minema, nii ruttu kui jooksta jõuudsiwad; kuna nad aga senna puu juurde saiwad, mis üks wiie jala paksune tamm oli, nägiwad nad omaks suureks pahanduseks, arwata 50 jalga maast üleweel ühe orawa haugu, mis jahile korraga otja tegi.

3.

Lousina weekohad, jõed ja alligatorid.

Meie kütide teine ööpdamise koht oli Krokodile jõe (ehk bayon'i) ääres; mis, nagu kõik Lousinamaa bayon'id, üks pikaliselt ja laisalt jooksew jõgi on, mis ennast siin ja seal suurteks titekideks kogub ja kõik oma ümberkaudist maa-kohta wesiseks ja jookaks teeb. Oma nime on ta hulga krokodilide ehk alligatoride pärast saanud, kes tema weedes asuwad, ehk küll ka teisteski Lousina jõgedes neist puudust ep ole.

Koht, mida kolm wenda eneselle laagriks oliwad walitsenud, oli wallaline kalda äär, kus jõgi ennast järweks wälja wenitab. See lage koht oli hästi kõrgepäraline maatükk, ja wõis waatja siit kõik ümberkaudseid järwe kaldaid selgeste üle näha: hüigla-suured puudtõuusiwad siin kaswades wee

feest — elutammed ja küpressid (kypressid), ja nende laiale ulatavate oksede pealt rippus Hispaania-sammal alla nagu hõbedane puudifu narmas ja andis ülemisele metsale wana halli habemega nägu. Ühest puust teisi sirutasiwad ennast juured wäät-taimed nagu jookswad laewa kõied risti rästi, aga sagedaste ka paksud nagu ankrud-kõied — wiina-wäädid ja lianid ja mitmed muud; ühed paksu lehelised, teised jälle otsata hulgana ilusa lillilised.

Meile uhke lille kirjal hellendawatele kohtadelle nagu wastuseks oli aga ka teisi kohte näha, mis mustemat, kurwemat kuju kandsiwad; nagu pitka metsapuutänawa wahelt wõis siit ja sealt sügawasle metsa näha, kust puud rohiliseft, mudasest weest üles kaswasiwad, kus mingit wähemat wõjukest aga ka pilliroogugi all ei wõrjunud. Mustad küpressi-puud tehad tõuusiwad seal, pea-aegu puhast oksadeta, sada jalga kõrgelle ja nende laiaist ladwa oksadest rippus see ühe-wormiline sammal. Oliwad ka juured tuule murrukohad näha, kus ladwad ja laiad oksade kohad põlistel puudel maha oliwad murdunud ja oma weel püüsti seiswa juureskännu kõrwal muda sees mädanesiwad; wahel ajas jälle ennast mõni suur teiste puude küljes ussi wiisil keerul kaswaw taim siit ja sealt üle metsalise sammast-tänawa, nagu otsata juur madu, teisele poole puudesse.

Särw kubises täis alligatorisid (krokodilid), kes osalt pitku madalaid kaldaid päikese käes magasiwad, osalt pimedas, warjulises mudas ümber roomasiwad ehk sügawas wees oju-siwad, nii et aga nende pitkad pead ja soomuslised seljad weest wälja paistsiwad. Kui nad ennast ei liigutanud, näitsiwad need inetumad loomad otse kui maha langenud puu-pakkud olewat, nii et ennast kõige terasam silm esimesel pligul wõis

neist petta. Ja juurel hulgal mauldasiwad nad praegug liigutamata, osalt wistist oma loodud laiskuse, osalt jälle et nad otje saagi=walwamise peal oliwad. Need, kes kalde ääres päewitasiwad, hoidsiwad omad löuad lahti ja nälpasasiwad neid wahel juurel klapsatamisel kofku; nemad wiitjival nimelt sellega aega, et kärpseid püüda, kes nende haiju armastades neil ümber löugade mustawa hulgana lendasiwad ja ferd korralt enmast nende ilase keele peale lastsiwad. Teised ajasiwad jões kalu taga, ja hulga ma taga wõie ära kuulda, kuida nad üks ja teine oma sabaga wee piina wastu platsatades löiwad. Nende konnade healel kraaksumine kostis jäledaste nagu härgade müramise healel metsast wastu.

Nende hirmutawast näust hoolimata, ei kartuud neid meie noored kütid ometi, sest nad oliwad neid jo ammugi küllalt näinud ja teadsiwad, et nad kuiwal maal inimest kardawad ja ka kätte ei saa.

Selle wastu oli järwe ümber ka mõndagi muud asja näha; mis tähelepanemise wäärt ja mis meie noortele sõbradelle uus oli: ühe kaugema kalda nurga peal seisis üks jalt flaminguid, kelle scharlafi=punased suled päikese wastu läikisiwad, rias ja korras paigal olles nagu üks kompagnie soldadit. Nende ligidal oli üks hulgakene isa=kurgi, igaüks nii kõrg nagu täis kaswanud mees, ja andsiwad ferd korralt oma trompeti sarnast healt kuulda. Ka üks isefeltsi suur kala=kull oli seal oma lumivalge suledega ja punase nokaga; mõndasamuti ka teised Loustina kurgede salgad, mis kaugelt kui walged lamba karjad wälja nägiwad. Weikeste ranna liiwa kinkude peal wahtisiwad pelikanid, liikumata paigal seistes, oma kotisarnaste kirkudega ja wikati=moodi noffadega, ja nende ümber tammusiwad walge ja punane ibis ja

purpuri-punane weekana. Noesafarwa lusika=linud sammu=siwad madalas wees ja nokkasiwad oma imeliku lusikamoodu nokaga wähekede ja krabbede järele; ja ülewel, weekohta ulatawa=ossa peal kütitas must ahinga puu= ehk madulind ja sirutaa, ahneste saagi järele wahtides, oma madu sarnast kaela kord korralt wee poole wälja.

Mõnda oliwad silma puutuwad asjad meie noorte kütide laagri ümber — üks pilt, mis jagedaste Loušina soometsades filmade ette tuleb. Tell oli poistel ligi kallast üles löödud, kus üks kuuw ilus koht käepärast. Siin ei olnud muud puid kaswamamas, kui aga mõned arwad härjapõlwepalmid. Gesel ja hobused oliwad, nagu eilegi, rohu peale köide pandud. Meie noortel sõbradel auuras metspraakad õhtusöögiks, sest Basili osaw püüsi oli otse sell filmapilgul, kuna nad warsti seisimist tahtsiwad wõtta, ühe noore põdra=wasika maha lastnud, mis ta nüüd suurel kiirusel katki lõikas. Kõige paremad suutäied saiwad wälja lõigatud ja andsiwad täna õhtuks ja homme juurufseks ihufinnitust; muist aga jäeti ka weel homse lõuune tagawaraks, kui ehk siis wast saagi õnne saaks puuduma; peale seda jäi weel tubli keretäis Marengolle osaks.

Oli weel kaunis aegsaste, sest päikese loodeni wõis weel kaks tundi kaugel olla, kui kütid oma õhtusööki oliwad lõpetanud, mis ikka pea=päewasöök oli, sest et lõuna=egne seisatus pikemalt ei kestnud kui aga paar suutäit wõtta, ja ka hommikune pruukost suurel rutul sündis. Kui söök mööda oli, hakkas Basil eesli riistu parandama, mis teel natuke wigaseks saanud. Lucian aga wõttis oma taskuraamatu ja pliiatfi, istus ühe pühwli=nahkse=teki peale ja hakkas tähtsaid asju üles tähendama, mis ta päewal oli tähele

pannud. Franzul ei olnud mingit toimetust ja wöttis nõuiks, püüfiga mööda järwe kallast ümber käia ja mõnd flamingut laske, kui neile ligi saaks; tema teadis küll, et see kerge ei saaks olema, aga tahtis pois ometi katsuda, ja kui ta oma tahtmist wendadelle oli ütelnud, wöttis ta oma riista ja läks. Ta kadus warsti teiste filmadest ära tihedasfe metsa, mis mööda wee-äärt edasi wenis ja mille läbi üks kitsas radakene wiis, kuidas seda põdrad ja teised metsloomad oliwad tallanud; seda rada läks tema ja warjas ennast puude taga, et flamingud teda ei näeks, kes mõne sada sammu taga wee ääres wahtisiwad.

Franz oli waewalt wiis minutit wendade filmade eest warjul olnud, kui need korraga ühe püüfipaugu läbi ehmatatud saiwad, millele kohe teine pauk järele käis. Nemand tundsiwad Franzu kabe-raualise püüfi paugud ära; aga mis oli ta siin lastnud? flamingud ei wõinud need mitte olla, sest need oliwad weel kaugel ja lendasiwad ka püüfipauku kuuldes ruttu minema. Korraga kuulsiwad ja nägiwad nad Franzu suure kisaga mööda metsa-alust jookawat. Ruttu noppasiwad Basil ja Lucian omad püüfid ja ruttasiwad wennale wastu ja appi; aga enne metsa saamist nägiwad nad Franzu elu-eest mööda rada jookawat. Dts tema ees ja natuke aga weel eemal näitas üks asi, nagu kuiwand puupakk risti teed maas olewat; aga see ei wõinud puurambas olla, sest ta liigutas. Ta oli üks elaw loom, üks alligator, ja pealegi üks kõige suurematest, sest ta näitas jalga kaksküment pikk, kuidas ta praegu risti teed maas mauldas! Basil ja Lucian filmasiwad teda sell filmapilgul, kuna nad metsa serwa tee-rada otsa saiwad; nemad nägiwad ka, et tema see mitte ei olnud, kelle eest Franz jalga-

delle tuld andis, sest poisid tormas, oma wendade keeldusest hoolimata, otse maas olewa kurja looma poole. Midagi tagaselja olemasi oli kõik tema meeled ja mõtted oma peale tõmbanud, sest ta ei näinudki alligatori ega hoolinud ka wendade teisesksti hüidmisest, waid tormas edasi, komistas hirnsa looma peale, kes aga õnneks ennast häkitselt liigutada ei saanud, kukkus üle kareda soomusmurdja teisele poole prantst maha ja lastis püssigi käest ära. Õnneks ei olnud talle midagi wigast saanud, waid ta kargas niisama ruttu, kui oli kukkunud, üles, jooksis edasi ja hüidis: „Karu, üks karu!“

Basil ja Lucian paniwad omad püssid swalmis lastmiseks ja silmitsesiwad rada peale metsa. Sealt käpeldas ka tõeste üks karu ligemalle, nii ruttu kui ta aga joosta wõis. Tema peale oli Franz lastnud, peenikesed haawlid oliwad metsa-looma aga wihale ajanud, kes, kui waewalt weikest waenlast oli silmanud, kohe tema peale jahil hakas.

Esiteks pistis poistele kõigile mõte südamesse, jalgedelle walu anda, hooste juurde ruttada ja nende seljas minema kihutada; aga karu oli neile jo nõnda ligi tulnud et wõis kergeste üht ehk teist kätte rapsata, enne kui nad weel hooste juure said ja neid lahtigi teha wõisiwad. Sellepärast wõtsiwad nõuaks, temale wastu seista. Basil oli enne juba karu-jahi peal käinud ja ei kartnud liigwäga temaga kokku puutuda; tema ja Lucian pidasiwad sellepärast omad jõuriistad walmis, et pätstile kuuma wastuwõtmist walmistada. Karu tuli raske jalal kunni senna kohale, kus alligator maas wedeles; see oli ennast poolite ümber pöörnud, seisis nüüd oma lühikeste jalgade peal pitku teerada ja puhkes nagu sepa lööts. Minult Franzu taga-ajaniist filmas hoides, ei mär-

Karud karu krokodilli enne, funni ta tema kere üle komistas; siis aga ajas ta hirmsat kõwa nohinat ja pörkas kõrwale. See andis alligatorile otse head aega, mis ta uialgi oodata oleks võinud; silmapilgul heitis ta karule oma sabaga ühe nii tugewa matsu, et sell külje luud frakstafisivad.

Karu, kes muidu alligatoriga wistist tüli ei oleks hakkanud, oli selle eotmata pealehakkamise üle nii tuli pahane, et ta ümber pööris ja uue wastase kallale kargas, kellel ta kõwa käega ümbert finni hakkas. Mõlemad heitlesivad maas, üks müirates ja norékades, teine juristates ja torékades. Kui kaua wõitlus oleks kestnud, ja kes kummaftki wõitjaks jäenud, kui neile aega oleks antud, on raske ütelda; sest Basil ja Lucian lasksivad mõlemad omad püssid lahti ja haawasivad karut. See sundis teda, oma wastasest lahti laske, ja ta näitas nüid kartes minema pista tahtwat; aga alligator oli ühe tema jala oma tugewa lõugade wahel haarinud, hoidis karut tagasi ja püidis teda roomates wette kiskuda. Karu märkas, nagu näha, selgeste oma wastase tahtmist, hakkas kõwaste ja haledaste winguma ja röögatas kord korralt, nagu siga tapja nuaall. Kõik aga ei aitnud midagi; tema leppimata waenlane sai kaldalle, tõmbas teda enese järele ja kadus temaga sügawasse wette. Warsti oliwad mõlemad waatjate filmist läinud, ja ehk küll meie noored kütid pea tunni aega wahtisivad, ei näinud nad enam karut ega weekiskjat nähtawalle tulewat. Karu oli ilma kahkluseta köhe ära uputatud ja alligator tema keha mudasse ära peitnud ehk mõnda teise kohta jõekokogusse wedanud, et teda seal ilma koelmata nahka panna.

Meie kolm kütiti pöörfiswad nüid oma telgi juurde.

tagasi, südamed mitmesugustest mõtetest täidetud selle näite-
 mängu üle, mis nad praegu pealt waatnud. Nad siruta-
 siwad ennast rohusse maha ja hakkasiwad juttu, mis kõige
 enam karudest ja alligatoridest oli. Wiimsed loomad aga
 oma inetuna näu ja isiaralise eluviisiga oliwad jutu pea-
 asi. Nemad taedsiwad kõik kolm kunni weikese Franzuni
 mitmesugusid imelisi juttusid neist elajatest, ja Basil,
 kes jo sagedaste soodes ja weefogude ümber oli jahis käi-
 nud, oli nende eluviisidega kaunis tuttaw; aga tema polnud
 kellegi teraw tähelepaneja, ja oli nendest aga teiste jahi
 nähtustega ühes summas seda ja teist pealiskaudu ära näinud
 ja meeles pidanud. Lucian aga selle wastu ei olnud nende
 loomadega mitte üksi nähes tuttaw, waid oli nendest ka
 raamatutest palju lugenud. Sellepärast teadis ta pea-
 aegu kõik, mis loomuse-uurijad nendest loomadest on kirjutanud,
 ja ta jutustas nüid wendade palwe peale ära, mis tall
 nendest inetumaisit weefurjategijatest meeles oli.

„Alligator“, rääkis ta, „on suurte sisalikkude sugust,
 mis jälle mitmesse jalku wõi tõukonda lagunewad, millest
 üks selts krokodilida, see on, krokodili jarnatsiks nime-
 takse. Krokodili sugukond jaguneb jälle kolme seltsi, kellest
 neist iga selts jälle isiaralisi perekonde annab.“

„Mitu sugu on neid siis ülepea?“ küsis Basil.

Kõigel krokodili sugul ei ole wistist enam kui kaksteist-
 kümment isiaralist tõugu!“ wastas Lucian; „wähämalt
 ei ole neist enam rohkem loomuse-uurijatele tuttaw.“

„Wõi mitte üle tofina?“ hüüdis Basil; miks on siis
 ometi seda jautamist, tõundesse, sugukondadesse, seltsidesse,
 perekondadesse ja weel wõi osadessegi tarwis, kuna aga kahte-
 teistkümment tõugu neid loome olemas on, kes ometi moodu

ja eluviisi poolest nii ühe sarnatsjed tunnisamad olewat? Niisugune jautamine näitab mulle puhas asjata!"

„Selles eksid sa, armas wend!" wastas Lucian; loomad, kellest meie räägime, on aga oma üleüldise näu ja oma duste poolest teine teise sarnatsjed, ja kui mina ka julle õigusi andma pean, et paljune jautamine praeguses asjas küll juuremalt osalt kasjuta näitab olewat ja loomia tundmist aga natuke sarniseks teeb, siiski on looduse loos kalasidese jautamisel oma suur kasu, sest see aitab, et loomuse-uurimine kergemaks ja lihtsamaks saab ja õppijalle jäedawalt pähä jääb. Kus üks tõuug sugukonde ja loome wäga palju feltsidese ja alama feltsideste j. n. e. langewad, kes moodu ja eluviisi poolest wäga igauks isi sarnatsjed on, seal tuleb niisugune jautamine juureks selletuseks, hoiab segaduste eest ja, nagu üteldud, tuleb õpetud-mehe mälestusele appi; aga nagu ka enne ütlesin, praeguses krokodili asjas näitawad need asjata hull jautamisi mulle küll üleliigsjed."

„Kes aga on siis neid teinud?" küsis Franz.

„Kes?" hüüdis Lucian pahal meelel; — „kes muud, kui tuas-õppinud mehed — need kuimud raamatu-inimesed, kes aga arwaste juurest looduse-raamatust enesest loewad! — kes loomuse-uurimist üks-ainult paberi peal ajawad ja elawa ilmaße kas ei wiitsi ehk ei suuda minna! — Ah! selle üle wõiks küll otse pahanda!"

„Noh, mis on siis selles nii pahanduse wäärt?" küsis Basil ja waatas natukene imestades wenna otsa.

„Minul kippub jüda sellepärast üle", kätatas Lucian, „et need loomuse-loo tuas-õppijad sagedaste eneselle ometi juure nime on saanud, ainult miks nad kodus oma pehmeis toolides asju, millest nad armetumalt wähe teadsiwad, tolli-

pulgaga mõetšiwad, üks teiseaga wõrdlešiwad ja oma kata-
logidesse wõi järgkirjadesse ridamisi jeadšiwad; et niisugu-
sed inimesed jedagi wäha, mis nad tõeste teadšiwad, ainult
tõsi se looduse uurijate tähelepanemistest ja wälja uuri-
misteš on wõtnud, kes, nagu tähtjas ja suur looduse-
uurija Wilson, kauge kohtadesse ja maadesse wälja reisiši-
wad ja waewaga ja käikidega ja otsata hädade all
korjasiwad ja tähele paniwad, ja kelle suured tööd ja kasu-
saatmised weel niiski niisuguste tuas-õppinud looduse-uri-
jate läbi wähendatud saiwad, kes tema teaduse-töö-wilja
enese auuks warastasiwad ja siis awaldasiwad, nagu olek-
siwad nemad ise kõik seda jo enne Wilsoni teadnud ja
wälja arwanud!"

„Pea finni, wend!“ hüidis Basil; Wilsoni töö-wili
ei saanud mitte ära warastatud, tema sai jo ometi üli
kuulsaks.“

„Muidugi; aga muist tema tähtsaišt teadustest jattus
ka enne-aegu teiste kätte; ja ta ei saanud kaua oma tea-
duse ja kuulsuse wilja maitsta, sest ta suri pea nende
wõitluste, waewade ja puuduste järele, mis tema auu ja
kuulsust oliwad põhjandanud. Tema kirjutas oma kalli
raamatu ja suri. — See waene — see suur Wilson!
tema oli üks tõsine looduse uurija!“

„Tema mälestus saab ka igaweste elama!“ hüidis
Basil.

„Seda saab ta wistist, kuna jo mõnedki õpetatud
looduse-uurijatest, kes tänapäew palju enesest juttu teewad
juba ära unustatud saawad ehk aga weel oma imeliliste
seletuste ja weidrate teaduse-põhjuste, wõi (theorie de) poolest
pilgatawatš jäewad. Snneks Wilsonile, et ta waene oli

ja niisugused tuba-õppinud mehed teda enne ei tundnud, kui ta oma raamatu ära oli teinud. Snneks ei tundnud ta suurt Linné't, ega grahw Buffonit; muidu oleksiwad otjata teaduse warandused, mis ta oli kogunud, mõne teise nime all mailmale antud saanud. Meie wõime jo seda Bartram'ist näha!"

„Bartram?“ hüidis Franz; „seda nime ei ole ma weel kunagi kuulnud.“

„Mina ka mitte,“ lisas Basil.

„Tema nimi on ka ainult mõne arwale teada, nagu näete!“ rääkis Lucian edasi; — „ja oueti on see John Bartram, üks Pennsilwaania põllumees, kes arwata sada aasta eest elas, botanikaloo edendamiseks ja Amerika taimede teadmiseks enam teiuud, kui keegi teine mees, kes jenni ajani on elanud. Suurem osa Europa botaniku-aedu on temale tema wäsimata Amerika taimede korjamise eest tänu wõlgu; ja suurem osa sealse aja looduse-uurijaid, ka kuulus Linné saiwad tema käest seemneid ja taimesid ja abi-asju, mis nende kuulsust põhjandasiwad. Mis tema mitme aastase, waewalise rändamise ja hädade ja elukitsikuste all oli korjanud, nendele andsiwad nemad nimed, neist kirjutasiwad ja selletasiwad omal armetumal, kuiwal wiisil ja näitasiwad, nagu oleksiwad need kõik nende eneste leidused! Ja mis sai tubli John Bartram oma waewade palgaks? Mõtelge ometi, — Ingliskuningas kinkis temale üksford 50 naela sterling'it, et teda aidata, jälle sada penikformate kaupa kõrbdesse reisida taimesid korjama, millest mõned Inglismaale jõuudes mitme sada naelase hinna all oliwad. See 50 naela oli kõik see palk mis meie waene taimetundja ja korjaja selle eest sai, et ta kuulsaid Inglise botaniku aedu rikastas ja esi-

mehed magnolia- ja tuulpe-puud Europasse saatis, mis ilal seal õitsetiwad! — Mis tegiwad aga õpetatud looduse-uuriad tema heaks? Nemad warastasiwad temast tema kirjutadud lood ja seletused, awaldasiwad neid oma nime all wälja, ja ei enne kui weel hoopis hiljemal ajal tuli üks taimede tundja, Hedwrig nimega, kes selle mehe tänuwäärt mälestuseks ühe ilusa samblefugu Bartrami nimega nimetas. — Noh, wennad! Kuida jõnnib teie meelest see lugu? Eks ole õigust, niisuguse ülekohtu üle imetseda, kui seda järele mõtle?"

Basil ja Franz nikutasiwad järele kiites pead.

„Waadake,“ rääkis Lucian edasi, — Niisugused mehed nagu Hearne, Bartram, Wilson ja nende sarnatsed, on meil tänu wõlgu kõigest, mis meil looduse-loost täitsa teaduse wäärt on. Mis kasu on meil ainult kuiwast teaduslistest jautustest? kui asjad ise looduslikelt ja näitlikelt puuduwad. Minu arwamiist mõõda on niisuguste kuiwa teaduste alustajad looduse lugu ennam saäinud kui selletanud ja mõndagi tubli pead, kellest hea looduse tähelepanija oleks saanud, oma eluta registrite läbi sest ära hirmutanud. — Mis kasu on inimisele, karwa pealt teada, misuguse teadusliku ühenduse-korra (ehk system'i) päralt see ehk teine taim on, kui ta selle juures mitte teada ei saa ehk wõi, kuidas taim wälja näeb, kuidas ta loodud on, misugused omadused tall on, misuguseks asjaks ehk otstarbeks ta loojast on pandud, misugust kasu ta oma koduma lindudelle, loomadelle ehk inimisele saadab! Mis kasu on inimesel, nagu näituseks, teada, et botanikumees, ehk taimede-tundja seda pitka Spaania-sammalt, mis siin puudest maha rippub, ja õpetud-meestest Tillands'iaks ja Inglastest

wana = mehe = habemeks kutsutakse, aga tuba = õppinud = meestest ananas'i jeltsi saab loetud, miska tall niisama wähe jarnadust on, kui aiakuningal madulinuga! Kui õppi ja selle wastu mitte ei tea, et sellega oma patjuehk madratsid, mis pealta magab, oma sohwasid, oma sadulaid ja toolisid niisama heaste täis toppida wõib, kui kõige parema hobusekarnaga, et ta sest kõisi wõib teha, ja ka hädapärast oma hoostki sellega sööta! .... Minu arwates on needjuguised asjad pea asjad, mis inimene teadma peab; aga neid ei kuule ta tõeste niisuguste tua = õppinud = meeste käest. Mis ja arwad, Basil?"

"Mina mötlen, Sinul on õigus, wend!" wastas küsitaw. "Aga meie ei taha niisuguste asjadega oma pead enam murda! Tule, räägi meile parem, mis sa krokodilidest tead!"

"Olgu peale siis!" ütles Lucian ja tuli jälle oma endise jutusse — „Krokodilid on, kuidas ma teile ja ütlesin, jautadud: krokodiliks, gawialiks ja alligatoriks. See jaudamine tuleb baron Cuvierist, ja põhjandab ennast ainult wast nende iga tõuikonna isewiisi pea, hammaste ja lõugade peale, ilma et nende loomade eluwis ehk tegumood kes teab kui palju ühest teisiti oleks. Krokodilidel on pitkad, õhukesed, terawad ninad ja mõlemil pool alumises lõuas üks suur hammas, mis, kui ta suu kinni paneb, ülemise lõuasje hammaste wahel haugu sisse passibi. need on Cuvieri arwamist mööda päris krokodilid. — Gawialidel on ka pitkad, terawad, õhukesed ninad, aga nende hambad on pea = aegu kõik ühe suurused ja siledad. Alligatoridel selle wastu on odasarnatsjed ninad, soralised hambad ja nende sees alumises lõuas kaks suurt, mis aga mitte, nagu krokodilidel, ülemise hammaste wahesse, waid otse selle lõua sees = olewa sügawa haugu sisse käiwad, kui ta suu

finni paneb. Need on siis kõik need wahemärgid, mis Cuvieri herra üles annab, ja mille näituseks ta nii suurt waewa näeb. Minu arvates oleks ta seda waewa nägemata wõinud jätta. sest nüüdsel ajal on nende loomade sugukonde weel enam jäutustese jäutatud, ilma suurt kahjulisemat teadust sellepoolest saamata, sest et nad ülepea ikka krokodilid on ja seda sugu loomaks jääwad, kui ta mõnetükis üks ühest lahknewad.

Päris krokodilidest on wiis seltsi tuttawad, millest neli Afrika jõgedes ette tulewad, wiis aga Lõune-Amerikas ja Lääne-Indias elawad. Gavial on Ašias, nimelt Gangeses teistes suuremates Ida-India jõgedes. Alligator on Americas päris, kus teda palju Põhjapoolses ja Shtupoolses kindlasmaas leida on. Hispaanlased nimetawad teda kayman'iks (kaimaniks), ja tundakse temast kaks seltsi, nimelt prilli-kaymani Guyana maalt, ja Mississipipi alligatori. Küllap leitakse, kui Amerika-maad enam hakatakse läbi tundma, ka weel uusi išeäralise seltsisid, uõndasamuti ka ehk Afrikast, sest et kliima ja maaloamus pea igal pool oma elukaid teiste kohtade wastu isäraliseks teeb; aga see, mis ma teile praegu alligatorist tahan rääkida, wõib wistist ülepea kõige krokodili sugukonna kohta õpetlik olla. Teie tunnete tema karwa, selja pealt mustjas-pruun, alt tahmalealine-kollaks-walge; teie teate, et kõik tema keha soomusline on, ja näete, et need soomused tall selja peal kõik nipuliselt terawaks üles tõusewad, ja et üks rida neid tema jabaroodu peal jae-hammastena wälja näitab. Teie olete näinud, et tall jalad lühikesed, motsakad ja wäga kõwa liikmetega on; et esimestel jalul wiis warwast on, millel ujumise-nahk wahel, kuna tagumistel jaladel aga neli warwast

on, aga palju suurem ujumisenahk. Teie olete tähele pannud, et alligatori pea suurelt osalt hawi peaga ühesugune on; et ninasõrmed ligi ninotsa seisavad, filmad punnile peast väljas ja kõwa-haugud otse nende taga. Tema filma-terad (pupille) on mustad, kollase rõngaga, ja mitte ümmargused, nagu inimesel, vaid pikergused, nagu arvata kitsel.

Kõik seda võite teie ise tähele panna, kui üht alligatori läbi vaatate; aga on ka mõned isäraliseid omadused selle looma küljes leida, mis mitte kõhe õiete filma ei puudu. Teie näete, et selle looma lõuad kaugelle taga laiale lähewad, otse kunni taga kõrwade, ja et nad pea-aegu peast mööda, kaela kohal, oma liikmetega teine teisesse ühendatud on. See on nüüd õige imeline lugu ja sest tuleb, et kui alligator oma suu sahti teeb, tema kael natuke üles poole painutud saab, mis elufalle seda nagu annab, nagu liigutaks ta ülemist lõuuaga alumise asemel."

"Koh, näe nüüd!" hüidis Franz; „mina olen jo ikka kuulnud, tema liigutada üksi ülemist lõuuga!"

„Ses mõttes oliwad palju, ja on seda Herodoti ajast saadik ja Pliniuse kirjutamise ajast saadik järele rääkinud, kes kõige esite seda nüüd jo wanaks läinud mõtet üles wõtsiwad!“ ütles Uncian kõwal sõnal. — See ei ole aga mitte nõnda, Alligator liigutab alumist lõuuga, nagu kõik seljaluga loomad; aga see aruldane wäljanäitamine, mis tema kaela-liikmete ja lõuapärade poolest tuleb, on pealiskaudsid tähelepanijad nimetatud eksi mõtte peale wiinud. Nimetamise wäärt on ka, et alligatori kõrwahaukudel väljaspool nagu paar mokka küljes on, mis ta lõõb, kui wette lähäb; ka tema ninasõrmed on lappidega kaitsstud, mis ta tahtmist mööda finni wõib panna. Nõnda on ka tema seljaluu jatkudes

üks isiraline wiis näha: nemad on nimelt nõnda üksteise wastu koos, et ta ennast muidu ümber ei saa pöörda, kui kõige kehaga, tema võib oma pead agawähäkeste teiselt poolt teisele pöörda, ja see on suur õnn, kui ta küll mitte temale eneselle, siis ometi tema waenlastelle. Saaks tema ennast nii ruttu ümber pöörda nagu madud, siis oleks ta enam weel hirmus kardedaw loom. Nõnda aga, nagu ta praegu on, teewad talle tema keha pitkus ja jalgade lühikus rutulist ümber pöörmist puhast wõimataks ja teda ennast mitte wäga kardetawaks kirjaks kuiwal maal — muidugi teada, kui ennast tema hirmsa lõugade ja saba ulatamise eest hoitakse. Wiimne on aga tema päris wäeja abi sõariist, ja et tall wallalifisetaluu jatkusid ei ole, saab ta oma saba nii suure wõimuga pruukida, et inimest ühe korraga surnuks võib lüüa. Alligatori eluwiis on meil kaunis täieline teadus; meie teame, et emane hanemuna suurused munad muneb ja need liiwa sisse matab, kus neid päikese palawus wälja haudub. Wahel kui tall liiwa kohta ei ole, teeb ta ümmarguse põranda ehk hunniku rohust ja puutükifestest, muneb korra mune peale ja katab neid mitme tolli paksuselt muda ja rohuga finni, siis muneb weel korra, ja katab neid nõndasammuti, ja teeb nõnda edasi, kuni kõik oma terve munafurnaga walmis on saanud, mille hulk sagedaste liigi 200 suur on. Wiimaks katab ta kõik weel mudaga ja lööb oma sabaga nii finni, et hunnik nagu saune-abju ehk biibri-maja sarnane wälja näeb. Kõik seda waewa wõtab ta eneselle sellepärast, et mune pesewarude ja lindude ja kilpkonnade eest warjata, kes nende peale wäga maijad on. Nii kaua kui munad hauuduwad, jääb ema ikka pesa ligidalle, kõiki neid waenlasti ära hoidma. On pojad kõik wälja pagenud, muretseb

ema selle eest, neid madalasse wette wiia, et nad iga häda eest peaseksiwad. Seda näitab ka poegadelle nende loodud-sund jo sisse andwad, sest waewalt on nad koorest wälja roninud, nähakse neid juba kas wee poole roomawat ehk ema järele minewad, kellele nad mõned selgasja turja peal roniwad.

„Alga ütles mulle, wend!“ küsis Franz jutu wahel; on see siis tõsi, et wanad isased omi poegi ära sööwad?“

„Muidugi, Franz! Nii hirmus kui see ka kuulda on, nii tõsi on see ometi; mina olen seda isi filmaga näinud!“

„Mina olen ka filmanähtaw tunnistaja sest! ütles Basil.

„Esimene ema mure käib selle peale, poegi wette toimetada, kus nad ennast paremine oma loomuwastalise jugulaste eest ära peita wöiwad!“ rääkis Lucian edasi. — „Alga tema ettemuretsemisest hoolimata sattuwad palju isaste alligatoridelle, suurte rööwel-lindudelle ja kilpkonnadelle roaks. Niipea kui pojad targemaks saawad, kui ma nõnda ütelda tohin, mõistawad ennast isigi paremine oma murdjate isade ja sellede eest peasta, sest et nad wanadest palju nsinamad on ja nende ahne löuugade alt paku saawad. Mina olen sagedaste weikesi alligatorisid suurte seljas söitwat näinud, mis nad teawad, et need neid sealt milgi wiisil kätte ei saa.“

„Wanad alligatorid näitawad ka kõik sööwat mis neile aga ette juhtub.“ ütles Franz.

„Selle poolest ei ole nad küll tõeste mitte nälbid ega walitsejad!“ wastas Lucian: — minu arwates on kalad nende maiuse toit; aga nemad sööwad ka iga maalooma, mis kätte saawad, ja üteldakse, et nad neid mädandpeast weel paremaks peawad arwama. Wiimne ütlemine on aga weel kahtlane. Du küll teada saadud, et nad juuri elajaid wees

ära surmasiwad ja mitu päewa põhjas seisda lasksiwad; aga see wõib ka sest tulla, et nad praegu just näljased ei olnud ja eneselle seda suutäit tagawaraks tahtsiwad jätta, kuni isu tuleks. Et neil seedmine nagu kõigil ussifugu elajatel wäga pikaline on, sellepärast ei tarwita nad läbikaudu ka niisagedaste süia kui sooja-werega elajad: imetajad ja linnud. Nemad poewad sügise muda alla ja magawad seal kõik talwe otja ilma söömata.

„Sina ütlesid, Lucian, kalad olla nende armsarm toit?“ ütles Basil. — Minu armates peawad nad koeri paremaks maijuseks kui kõik muud. Mina olen sagedaste räägitawat kuulnud, et nad filmapilk senna ruttada, kus koer haukuda. Mina nägin isi kord filmaga, kuidas alligator ühe jões ojuwa suure koera finni napsas ja wee alle tõmbas, nagu mõni suur kala kärblast; koer ei tulnud enam nähtawalle.

„See on puhas tõsi, et alligatorid koeri niijama heal meelel sööwad nagu muudki elajaid,“ ütles Lucian. — „Et nad aga koerte liha peale iseäranis maijad eleksiwad, on asi, mis poolest loomuse-uurijate arwamised wäga lahnewad. Muidugi tulewad alligatorid kohe senna, kus nad iial koera wee ligidal kuulewad haukuwat; aga mõned arwawad, see tulla-seest, mis koera heal nende enese poegade wingumise ja kiskamisega ühesuguline olla, mida nad taga kiusawad.

„Mina olen aga niihästi emast kui isast alligatori ühes koera poole ruttawad näinud!“ ütles Basil.

„Puhas õige ja loomuline!“ wastas Lucian. „Isased ruttasiwad poegi sööma, emased neid peastma ja kaitsma. Wabel wõitlewad isa ja ema hirmjaste poegade peale.“

„Alga kuidas see tuleb,“ küsis Franz. „ehk

palju enam, kuidas on see võimaline, et alligator kalu kiini saab, kes ometi hoopis kiiremad teda on?"

„Wähe on kala seltsisid, kes kiiremad on, kui tema, ütles Lucian. „Alligator võib oma warwastewähe uju-misenahkadega ja oma saba abiga, mis tall nagu lootfikal türiks ja pealegi ka sõudmises jõuu andjaks on, nii ruttu läbi wee ruttada, nagu suurem osa kalasidki. Alligator ei püia aga kalu mitte taga ajades, waid enamiste kawalusega. Teie olete wistist alligatorisid, kõweraks tõmmatud ja nagu furnud, weepinnal ojumas näinud — eks ole tõsi? — Waat nüid, kui teie wee alla oleksite saanud filmata, siis oleksite seal kuskil ka ehk mõnd kala furnuks arwatud fogu wälimise kõwerduse poole peal näinud. Kala oleks wistist rahul seisma jäenud ja omale weepinnalt karpseid saagiks wahtinud ehk mõnd wee-putukat. Mõnda terases tähelepanemises ei pane ta jeda juurt musta fogu suuremat tähelegi, mis pitkamisi eunnast tema poole ajab ja jugugi kardetaw wälja ei näita, sest alligatori pea on ikka oma luuratawa saagi eest ära pöördud. Nii pea kui alligator sellwiisil kale ligidalle on saanud, trehwab ta osawaste oma saagile sabaga ühe hoobi, mis seda kas uimaselt weest suurele kõrgelle wälja ehk kõhe murdja lõuge wahle wiskab. — Maa peal tabab alligator oma saaki niisamuti; kui ta hoopis tahab anda, pöörab ta eunnast keerdu, nii et ta keha pooles rõngas on ja ta pea sabaga wastastikku seisab. Kui ei peaks sellwiisil löödaw hoep saagile weel surma teinud olema, siis saab ta ometi murdjalle lõugade wahle wijatud, kes teda kõhe kuru neelab ehk tagawaraks furnuks piigistab.“

„Aga ütles mulle ometi, wend!“ hüidis Basil, „miks söewad siis alligatorid kawa ja muud asju? Mina olen

näinud, et ühel, mis minu silma ees lõhki lõigati, kõht täis oli rusika suurused kiwa, puu- ja klaasi tükka ja need asjad näitjivad, nagu oleksivad nad jo kava tema kõhus seisnud, sest nende nurgad ja kandid oliwad puhast ära õrdunud. Minule oli see arusaamata."

„Mina arwan ka, wend,“ wastas Lucian naeratades; „see asi on jo suuremaidki looduse-murijaid päid murdma sundinud, ja nemad tunnewad niisama wäha seda põhja, kui sina. Mitmed arwawad, see sündida sellepärast, et ka linnud ja muud loomad maad ja liiwa neelawad ja jee-läbi neil kõhu-seedmine toetadud saab. Teised selle wastu on tõendanud, et uss-loom sellega oma kõhtu täita ja talwe-magamise ajaks söömaisu tahta ära ajada. Wiimne arwamine näitab minu arwates puhast loll olewat ja kõlbab ainult ennemuisteste juttude liiki. Mina omalt poolt arwan, et kiwid ja risu, mis ifka alligatori kõhus leitakse, juhtumise kaupa jenna on saanud, kuna nad aeg ajalt efituse läbi ja saagiga jenna sattusiwad; sest maitsemise meeled ja nõuud on selle elaja juures palju tuhmemad kui muil loomadel, ja ta neelab kõik, mis wette wiitatakse, ka klaas pudelidki. Need asjad jääwad tema kõhtu, kogub neid pealegi elu-aeg talle juurde, teewad temale aga wähe ehk ei midagi kahju, sest et tema magu, nagu kõigil ussloomadel, wäga kindel on. Meie ei tohi alligatori magu kaugeltki inimese kõhuga wõrrelda, ei ka millegi mõne meie liikmega tema liikmid kõrwa seada; kui meie peaju segatud ehk rifutud aak, peame meie suurema; aga alligatori peaju wõib purustatud, ehk ka wagiwaldjelt wälja fiitud saada, ilma et loomal seftt tema elu koha lõpeks — ta wõib koguni ära roomata ja weel mitu päewa elada. On alligatorisid näh-

tud, kellel püüsi-pauguga kõik terve pea-aju purustatud saanud, ja kes ennast füüski tundide kaupa igaühe vastu kaitsis, kes tema liigi minna julges; tema pea-aju on, nagu kõigil usstoomadel, väga weikene ja tunnistab sellepärast ka, et need loomad palju madalama waimu-aistme peal seisawad, kui linnud ja imetajad loomad!"

„Alga Lucian!“ heitis Basil waele, „sina ütlesid meile enne, et ülepea kõige krokodili tõuukonna eluwis ühesugune olla. Kuida siis see tuleb, et Ahwrika krokodilid palju kurnemad on ja kuida meie kuulnud ja lugenud oleme, ülemise Niili ja Senegali jõe ääres jagedaste inimeste kallale hakkawad ja neid neelawad, kuna meie alligatorid murdmise poolest hoopis vähem hirmsad on? Muidugi hammustawad nad ka siin mõnikord mõnel Neegril jala otsast ära, ja kuuluse ka küll weel siin ja seal, et nad paar poisikesi ära on söönud; aga see sündis ikka hooletuse läbi, et kurnjale loomale otse tee peale ette mindi. Meie alligatorid ei puudu õige kedagi, kui neid rahule jäetakse, ja meie, näituseks, ei saakgi juurt midagi kartma, keppe kätte wõtta ja neile naha peale minna.“

„See tuleb nüüd küll ainult sest,“ wastas Lucian, „et meie jo furd teame, et nemad maal waewalt paigast liigutada saawad ja meie kergeste nende lõugade ja sabalöögi eest wõime ära kargada!“ Alga kuida oleks sull meelepärast, kui sulle keegi nõuu annaks, praegusel filmapilgul siit üle jõe ujuda? Mina arwan, sa ei tohiks?!”

„Sinul on õigus,“ ütles Basil; „mina saaksin selle nõuu andjat ilufaste tänama ja paluma, et ta parem ise wee-reisi teisele poole jõge teeks!“

„Julgesid sa seda aga ette wõtta“, rääkis Lucian

edasi, „siis oleksivad need kiskjad jull warsti kallal, enne kui sa kuhugi kalda ligidallegi wõiksid saada. Aga meie alligatorid ei ole tänapäiwil enam seda, mis nad sada aasta eest oliwad, kus nad — kuida meie kõige parematest teaduse-hallikatest loeme — weel nii tallitsemata ja kardetawad oliwad, et igatahes inimesele kohe kallale tungisivad! See on teiseks saanud, ja alligatorid kardawad siin jo palju enam inimesi, mis nad teawad, et meie neile häda wõime teha; ja nad wõiwad meie püstilist ihukogu wäga selgeste teiste loomade seas ära tunda. Sa mõtlege ometi, kui palju ka neid loome siis tapeti, kui alligatori-nahksed sadulad weel moodis oliwad, — ja kui palju neid nüidki weel iga aasta nende sabade ja raswa pärast surmatud saawad! Sellepärast on asi puhas loomuline, et nad meid kardwad, ja teie olete wistist ka märkanud, et need kurjad-loomad istanduste ja asutuste ja kaidawa kohtade ligidalhoopis kartlisemad ja harglasemad on, kui metsjalaantes. Mina ei kahkle sugugi, et, kuida ma kuulnud olen, Loufina suurtes soodes kohte on, kus alligatorid niisamuti peale-tikwad ja hirmsad on, nagu endisel ajal. Need, kes tõendawad, et Ahwrika krokodilid tigemad ja murdjamad olla, kui meie alligatorid, ei wõta omi põhjusid mitte asjast enesest. Põuna-Amerika kaymanid, kes ka alligatorid on, ei anna Miili ja Senegali krokodilidelle kurjuse ja murdmise poolest midagi järgi, ja mina olen mõndagi lugenud, kuida nemad waesid kodumaa inimesi Guianas, Brasiliast ja weikestes priiriikides mitmeid on ära neelanud. Wõib ka ehk mõndagi selle juures enam ehk wähem juurendatud olla, siis on ometi paljugi niisugusist lugudest ka uskuda, ja mina olen hilja üht kuulnud wõi lugenud, mille tõsidust ma usun ja tahan teile ka rääkida, kui

teil meelejärgi on, ehk küll lugu hirmus ja kurb on ja soowida, et tõsi ei oleks."

„Oh ole nii hea, räägi meile!“ hüüdis Franz. „Meie wõime seda juttu ometi wälja kannatada, ega me kumbki Basiliga nii hõrnameelsed ega nõrga närwedega ole; eks ole tõsi, Basil?“

Basil niikutas tõendades pead, ja Lucian hakkas järgmisel wiilil rääkima:

4.

Indiaani ema ja kayman.

„Si ole wist kõiges Amerikas kohta, kus nii palju ja wihasid alligatorisid oleks, kui Magdalena-jões ja teistes jõgedes, mis tema sisse jooksewad. Need jõed oowawad tropi ehk päewapööri-joonte-wahemaades ja pealegi madala maakohtade läbi, ning on neil siis ka wäga palaw kliima, mis ussloomade sigimist wäga edendab. Sealse-maa rahwa laisaline eluwiiis, kes sugupoolest Hispaania ja Indiani rahwa sega-lapsed on, keelab neid, seda kurja looma nii järele jätmata ja wahwaste ära nautamast ja wähendamast nagu siin-maal tehakse. Sest tuleb siis, et need loomad seal inimest palju wähem kardawad ja teda sagedaste omaks saagiks wõtawad. Magdalena-jõel neelawad alligatorid ehk kaymanid nagu neid seal kutsutakse, pea kõik inimesed kohe ära, kes õnnetuse kaupa jõkke langewad, kus kohas neid ole-mas on. Paadimehed, kes paatidega jõel purjutawad, lange-wad wahel kogemata üle serwa ja saawad alligatoride saagiks, nagu madrused ilmamere peal sagedaste haikalade ohwriks

fattuvad. Need paadimehed kannavad wahel püssisid ühes, et alligatorisid laske; aga siiski saab neid wäga wähe sell-wiisil surmata, sest et paadimehed ijegi aerutamisega kõwaste töös peawad olema, ja see pealegi wäga osawat kütti nõuab, alligatori kuuliga furnuks trehwada, sest see loom sureb aga üksi siis, kui talle kuul otse silma=august sisse läheb, sest et tema mu=osa keha täitsa iga püssikuuli wastu soo-mustega warjatud on. On alligator weest wäljas, siis wõib temale ka wisa naha sisse esimese jala kubeme alla kuuliga sisse laske, mis aga waewalt trehwada wõib. Páris maarahwas Magdalena=jõe ümber püüawad alligatorisid ka lingudega wõi lassjodega, tõmbawad neid kaldadelle ja tapawad siin kirweste ja odadega ära. Siiski kubisewad need jõed täis niisugusid krokodilisid, keda rahwas jagedaste wae-wakski ei wõta puutada, enne kui jälle mõni hirmus lugu ette tuleb, et kuriloom selle ehk teise tutwa inimese otse teiste silmanähes lõugadesse napsab ja puruks hammustab ehk koha allaneelab, siis weel tõuseb inimeste südamesse kaastundmine, — nagu jo loomuline häräs=meel nõuab, — tõuseb ligimeste=õnnetuse pärast wiha karjaloomade wastu, tulewad siis rahwas kofku ja surmamad hulga neid inetumaid hirmsaid murdjaid ära. Lugu mis ma teile lubasin rääkida, põhjandab niisuguse juhtumise peale.

„Üks weiste karjane wõi vaquero, nagu karjadsid seal maal hüttakse, elas mõned penikoormad ülemal pool Neu=Cartagena linna Magdalene=jõe ääres; tema majakene (ehk raucho), oma palmlehe=katusega, seisis natuke jõest eemal ühes kohas, kus wesi alligatoridest kubises, sest et kõik see koht metsine ja inimestest kaunis tühi oli. Weiste karjatsel oli naene ja üks ainuslaps, kuue seitsme aastane tütrekene

teda, sest et ta ilus ja üksainus oli, mõlemad wanemad wäga armastasiwad ja taga hoidsiwad. Baquero oli sage-
 daste kodust ära, sest tema amet sundis teda elajatega kau-
 gelle metsadesse käima. Aga tema naene ei pidanud midagi
 wiga omast üksi-olemisest; kui kunagi Indiani naene, oli
 ta selle suguse eluga harinenud ja hädaohtudega tutwunud,
 mis cest muud naesed, iscaranis linna euandad, surmale
 saaksiwad hirmuma. Ühel päewal, kui tema mees, nagu
 ikka, ära oli, wõttis naene mõned riided enesega ühes jõe-
 kaldalle, et neid peseda, sest jõgi oli see ainus wesi selle
 saunafese juures; ja jõeäres oli üks lai kivi, mille peal
 naene oma pesu ennegi ikka oli pesenud. Tema weike
 tütrekene läks temaga ühes ja kandis üht pesu kimbukest.
 Kui naene jenna koha peale oli saanud, täitis ta omad
 riistad weega ja hakkas ametisse, kuna laps, kellel midagi
 muud teha polnud, mööda jõe äärt mängis ja wiimaks
 ühe guawe wõsu küljest, mis kaldast wälja ja natuke longa
 wee kohta kaswamas oli, küpsi marju noppima hakkas.
 Korraga ehmatas emad häkijelt tagaselja tõusew lapse karja-
 tamine, mille järele kōwa platjatamine kuuldus. Ta
 waatis ruttu ümber, ja nägi aga weel, kuidas laps wee
 alla langes. Ühtlasi filmas ta aga ka üht hirmus suurt
 kaymani wõi alligatori, kes ruttu jenna koha poole ujus,
 kuhu weikene alla oli wajunud. Naene lastis ehmatusest
 pesu käest maha ja kargas üles kaldalle. Ta ei kahelnud
 filmapillkugi, oma lapse peastmisesks isi hädasse minna, kargas
 selleparast jõkke, kus tall wesi kaelsani ulatas, ojus lapse
 juurde, kes praegu jälle peale wee oli tõuusunud, wõttis
 tema käest kinni ja tahtis teda weest wälja wedada, aga
 ka alligator ojus juba laiale lõugadega juurde, napsas

õnnetuma lapse jalad suhu ja hammustas nad ühe ainsa korraga keha küljest ära! Õnnetu weikene tüttarlapsukene karjus weel korra, aga see oli tema wiimne heal; kui ema kaldalle tagasi oli ojunud ja lapse kistud keha liiwa-kingu peale pani, oli waene ohwer jo hingetu.

„Natukese aega seisis waene, õnnetu ema ja wahtis uimaselt weel wiimse walus liigutawa armetuma lapse kistud kehakese peale.

Wahel kummardas ta ennast maha ja andis oina armukese kahwatand, wärisewa uuledelle suud. Tema ei nutnud mitte, sest ta oli, nagu üteldud, Indianlane, kes kõigis asjus walgeist inimestest teisiti on. Ta pealegi oli tema walu suurem, kui et ta oleks nutta saanud. Tema ei karjunud ka mitte, ega hüidnud ta ka appi, sest see poleks nüüd enam midagi aidanud, kus kõik jo hilja oli. Kui ta aga filmad oma lapse werise, kistud surnukeha pealt üles tõstis, tegi ta seda aga jaks, et musta wee peale wälja waadata, kus inetu ussloom weel ifka guave-wõsu all ümber ojus. Ta oli raasike maitsewat neelanud ja ootas ahnitsedes weel enam saada.

„Indiaani naese nägu näitas korraga tulist, tallitse-mata wiha, kus sees kibe walu ja kättemaksmise himu segamine wõitlesiwad, ja korraga pistis talle üks mõte ja usin nõuu pähä. Tema tõuusis üles, silmitses esite oma lapse surnud keha, siis kaymani peale, ja ruttas oma majakesse. Mõne minutiga pööris ta jälle tagasi, ja kandis üht oda käes — oma mehe jahi-oda, mida ta jo sagedaste oli Brasilia tiigrite ja muu metsalistega kokku saades pruufinud. Ilma nendeta tõi ta weel mitmed muud asjad ühes, ühe lassjo ehk lingu, mõned härja nahkjed kõied ja paar

nuga. Kui ta jälle kalda peale sai, waatas ta kartes alla. Kayman oli weel ifka seal, ja naene pööris ümber ja seisis ühe silmagilgu jügaras mõttes. Tema nõuu aga oligi pea wõetud: tema kumardas ennast ja torfas oda pitku oma lapse furnud=kehast läbi! See oli hirmus tegu, aga tema oli jo Indiaani ema, ja kätte maksmise tungimine oli üli kõwa tema südames. Siis kohe wöttis ta werise oda=raua ja sidus selle külge kõitega nuad kõwaste kinni, mis ta ühes oli toonud, et nad nagu wastuhaagid wõi kiskud pidiwad olema. Kõwaste nende wastu lükkas ta nüüd selle furnukeha poole, sidus lingukõie teise otsa kõwaste ülemise oda otsa külge, keerutas lingu teise otsa ühe suurema guavi=puu tüwe ümber ja sidus ka kinni, sest ta teadis küll, et tema enese wõim midagi niisuguse kiskjakeere wastu ei saaks mõjuna, nagu see alligator oli.

„Kui kõik walmis oli, tõstis ta oda ja furnukeha üles ja heitis jõesse, wöttis siis kiskkohast kõiest kinni ja jäi wõjusse ootama. Ta ei pruukinud kaua oodata: kayman, were jänus, nägi petwat suutäit, wiskas ennast noolel edasi, wöttis pakutud ohwri oma hirmsa lõugadesse ja neelis alla. Naene jäi liikumata ja wotas oma aega ära. —

Krokodilid ei näri oma rooga; nende hambad ei ole seks, waid aga saagi kinni wõtmiseks, ja nende keel, mis nad edasi ei wõi sirutada, on neile aga nende neelamises abiks. Mõne minutiga oli see suutäis hirmsasse furku kadunud. Kui naene seda nägi, kargas ta häkitselt jalule ja kiskus kõwaste lingukõie otsast, ja kohe kuulutas kaymani kange rähkamine, et kättemaksjal kawalus korda oli läinud. Kuri=loom oli nüüd ise wangis.

Kui ta ennast nõnda kinni nägi, laskis inetu kiskja ennast

alla jõe põhja, tuli jälle üles, purtskas kõwaste ja pekkis sabaga wett, mis juures tall lõugade wahelt ja nina sõõrmist weri jooksis. Wahel ojus ta senna tenna, kurni ta ennast korruga kõwa kõie otjas wangis tundis olewat; siis raputas ta kõigest jõuust, nii et puu wärises, ja heitles sedawiisi kawa. Wiimaks aga saiwad tema rabelemised kord korralt ifka nõrgemaks, kurni ta lõpetas puhas liikumata wette jäi. Kõige selle aja seisis õnnetu ema wait ja sügawas kurwastuses jõe kaldal, ja wahel ifka paistis täide lainudkättemaksmise tundmine tema näuust, kuita wangis kiskjat kord korralt wette silmitses, kes tema armsa oli surmannud.

„Mõnda seisis ta, kurni wiimaks hobuse sabja müdin teda sügawaiust mõtetest äratas ja tema ümber waadates oma abikaasat enese juurde nägi kihutawat! — Walus lugu oli pea räägitud ja sai ruttu sõbradelle ja tutwatelle teada antud, kes ligikaudel elasiwad. Ohmatus ja wiha oli kõigil wäga suur ja kaastundmine, mis sellega oli aratatud, kutsus kõik naabri-rawast üles. Mõni päew pärast jeda hakkati krokodilide ehk kaymanide wastu häwitamise sõda ja tapeti neid hulga kaupa, kurni nad õiete araks saiwad ja pelko pugesiwad. — See minu wennad, ütles Lucian oma juttu lõpetades, „on tõsine lugu, ja see kurb asi on wähe aja eest juhtunud.“

„See oli tõeste üks hale kord, mis igauht nende murdjalomade wastu wihaga täidab! hüidis Basil. Täitsa teeb praegune jutt mulle neid kurjategijaid weel enam wihatawaks, ja see oleks mulle õige meele järele, kui mull warsti õnneks tuleks, mõnele neile kuuli peast läbi kihutada. Pealegi tahaksin hea meelega omale üht kaymani hammast püsirohku mõdeduks,“ lijas ta juurde ja noppas üles fargades oma

püüsi, et wee äärt läbi waatma minna. Aga otse praegusel filmapilgul ei tahtnud ainustki alligatoridest püüsi-loodi jooksu kaugusele ligi tulla, ehk küll neid kaugel jões siin ja seal tofina kaupa nähti ojuwat.

„Pea kinni!“ wend hüidis Franz. „Kannata natuke, ja mina tahan nad sulle otse ligi petta. Tää sina natukefeks ajaks waritsema, kuna mina neid seie kutsun!“ —

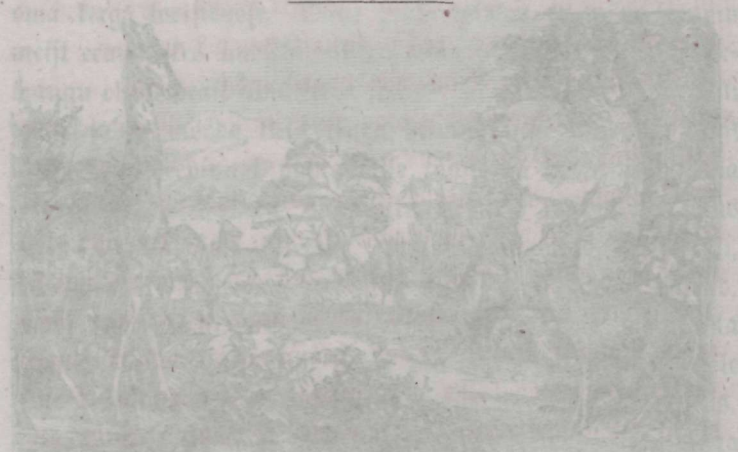
Ta Franzul oli ka tõeste isäraline talent wõi mõistus, heali ja toonised järele teha. Tema wõis kõige loomade wiisil healitseada, kufelaulust kummi härja-müiramiseni, ja pealegi nii täitsa, et ta elajaid ennastki pettis; Franz ruttas sellepärast alla kalballe, peitis ennast yccawõsude warju, ja hakkas winguma ja haukuma nagu mõni koera-kutsikas, kuna Basil ka ennast wõsu taga oli peitnud. Mõne sekundi pärast ojusiwad alligatorid mitmelt poolt wõidu kalda ligemalle. Warsti oliwad nad ka senna kalda äärde saanud, kus Franz warjus oli. Kõikidest ees ruttas üks suur isane, kes oma nina köhe üles ajas ja kuiwale hakkas ronima, Ta rõõmustas jo wististi ette ära, üht tubli sööma-aega leida; aga tema naer pidi warsti nutuks saama, sest waewalt näitas ennast inetuma looma pea kalda peal wäljas, seal paugatas Basili püüsi ja fihutas krokodilile osawaste trehwatud kuuli otse filma. Alligator purtsatas prantsatades mudasse tagasi, rabeles weel natuke aega ja ei ligutanud siis enam. Kuul oli oma kohut täitnud.

Basil ja Franz andsiwad ennast nüüd jälle nähtawalle, sest et nad oma rohku ja kuulised rohkem nende loomade peale ei tahtnud raisata. Kui teised alligatorid neid silmasiwad, ojusiwad nad weel ruttem ära, kui tulnud oliwad. Luciani haamri abiga löödi alligatori lõuast kõige suurem

hammas wälja, inetu feha aga lasti fennafemasse paika, kus ta oli, ruaks huntidelle, lindudelle; teistele elajatele, kellele tema liha maitsemiseks kõlbas.

Senni oli öö kätte tulnud; meie noored reisirjad lautasiwad pühwitefid oma telgisse maha ja heitsiwad magama, kuna Marengu walwamise ametit oma peale wöttis.

(Järg jäeb tulema).

II. Ahwrika reispildid.

(Nubia ja Abyssinia.)

Th. Dielitz'i järele.

1.

Krookodile püidmine.

Nubia-maa rahwal, kelles igapäewast julgust küll ei näita palju kiita olewat, on krokodili püüdmiseks kaunis julge wiis pruugiks. Mina olin sest kuulnud räägitawat — kirjutab üks Nubias reisiga — kuidas siinised rahwas omast Niili-jöest iga aasta hulga kaupa neid inetumaid

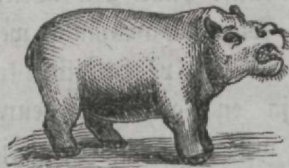

ja kardetawaid murdjaid ära surmata, ja küsisin kord ühelt jõe=ligidal elawalt maamehelt, kas ta usaldaks üht krokodili oma rahwa seas pruugitawal wiisil püida. Naerdes wastas ta, see ei olla kellegi suur kunsttükki, ja kui ma temale maksta lubasin, läks ta kohe töösse. Esiteks tappis ta ühe pörtsake, ajas loomast otse pitku ühe terawa otjadega raud kange läbi ja finnitaskes kessi paika kange külge ühe kahetsa kummi kumme jala pitkuse raud ahela ja selle otja weel kaunis pitka kōie. Mõnda ette walmistatud ja weel kaks oda ühes wõttes astus ta oma kerge lootfikusse. Sunne peale wiskas ta mõne sammumeist eemal, kes uudishimulijelt tema saunakesest seda näitemängu olime pealt silmitsema jäenud, pörtsa jõesse. Waewalt oli ehk minut mööda, kui korraga hirmus suur juu oma laial lõugadega weepinnal nähtawalle tõusis ja ruttu jälle oma jaagiga kadus. Seda filmapilku pruukis püidja ja sidus ruttu niihästi selle kōieotsa, mille teises otjas pörtsas oli, kui ka need kōite otjad, mille küljes wiisk=odad oliwad, paadi külge finni. Ühne loom oli warsti oma jaagi alla neelnud, ja tõmbas nüüd paati pea ühele, pea teisele poole jõge, kuna ta ikka kōige jügawamaid weekohte üles otfis. Wihane selle üle, et tall põgenemine keeldud, tõusis ta häkitselt weest wälja, oma waenlastest ennast lahti peastma; see aga wiskas talle weel teise odaga külge ja tõmbas siis seda kōitpidi ruttu jälle paati tagasi. Saawa walu sundis kiskjat wette tagasi; nii pea kui ta ennast aga jälle näha andis, käis talle uus odahoop kaela. Ühe korra jäi krokodil küll pea aegu poole tundi wee alla; siis aga tuli ta seda sagedamine nähtawalle, ja wiiwaks ikka ammuli suga, nagu tahaks ta hingetõmmata.

Iffa peale ja peale saadavad haavad olivad looma nõnda ära wõimutanud, et ta aga waewalt weel paati natuke edasi wedada sai. Weel kord aga wöttis ta jõuudu koku, tõmbas paadi nii häkitselt teisele poole et püidja ülepäid jõkke läis. See peastis aga ennast kiireste jälle paati ja andis oma odahoope ifka edasi. Nõnda wältas wõitlus pea poolteist tundi, kuni kõrgastatud murdja ennast Neegri wedamise alla pidi andma. See aerutas nüid oma sõiduriista kaldalle, kargas siis ruttu maale ja kõitis kõie ühe ligidase kookuspalmi külge. Nüid oli tall kerge asi, kroodili kalda äärde wedada ja odadega surmata. Kui ta minu käest oma palga kätte sai, ütles ta naerdes, et ta hea meelega igapäewi niisugust näitemängu saaks tegema, kui aga waatjaid leida oleks, kes talle selle eest maksaksivad.

2.

Jõe hõru püidmine.

Nubias elawate loomade seast on jõe ehk Niili=hobu kõige imelikum. Oma tegumoodu poolest enam härja kui hobuse sarnane, on ta aina oma hirnumise wõi hirnuwa müiramise pärast hobu=nime saanud. Omast pakjust ja tõlbist kehast hoolimata, ojub ta väga suure usinusega; ka

wõib ta üli kiireste ennast wee alla lüia ja põhja mööda hulk maad edasi käia, kui tahab. Seda hiigla-suurust looma-püüda on väga raske, sest et püüfikul aga armaste tema pakjust nahast läbi tungib, ja ka muu sõariistadega naljalt talle ligi ei taha saada; sest ta puhkeb, ehk küll loomupoolt kartline ja rahuarmastaja on, korraga wihatusse, nii pea kui ta härritatud ehk haawatud saab, ja on siis oma tugewa jõuu ja hirmsa hammastega kardetaw wastane. Tõehobsid oli enne Niilis väga palju, wiimseis aastasadades aga on juba nende aru suurel osal wähenenud. Teistes jõgedes siiski, mis seie sisse orwawad, on neid weel küllalt olemas. Ühe niisuguse Niili haru ääres juhtusin ka mina esimest korda nende hiigla loomadega kokku, kuna hulgakeste nende peale jahti pidada olime nõuiks wõtnud. Tahiselts oli peale sada mehe, kellest suurem osa eeslite seljas sõitsiwad. Sõit läks jõe liigidast kõrget mäge mööda. Sa et orusse saada, pidime hirmsa sügawuse hästist äärt ja kitsast jalgteekest mööda alla sõitma. Meie sõidulooma kõige wähemgi jala wältamine oleks mõnd meist filmapilgul põhjatumasse sügawusse kukutanud; seda teadis, igauks, ja minul käis eiteks, ehk küll aga lühikeseks ajaks, külm warin üle ihu. Aga minu seltsilistel ei näitnud sarnatsid mõtteidki tõuuswat, sest nemad, enamiste kõik siinse maa mehed ja sarnaste kallastikude käikidega harinenud, oliwad rõõmul ja heal tajul, laulsiwad, ja nende rõõmus laul kostis kaljuseinade wahelt kord korra peale wastu. Selle juures aga läks teekene ikka kitsamaks ja kaelamurdjamaks, ja sai wiimaks nii kitsaks, et aga waewalt kaks ratsulist kõrwu oleksiwad wõinud minna; meie käisime siin nüid ainult üksikult üks ühe järel. Mina olin siinse maa-

walitsejaga, kelle feltsis see jahikäik ette oli wõetud, ees otjas ja wõisin ridamisi järele tulewat küttide hulka silmitseda. Nende walged üle-riided lipendasiwad tuule käes, odad läkisiwad päikese ees, ja kõik rong näitas minu meelest kena nägu. — Snneliselst saime pea ka kitsast radast alla. Esimene asi, mis mehed jõe äärde saies tegiwad, oli, oma odade warte ümber kuiwe luha wihukesi siduda, et sõariistad põhja ei wauks, kui neid aetawa looma peale saaks wisatud. Siis ruttasime meie mööda jõekallast edasi, teraseste silmitsedes, kas weepinnal jõehobu nina näha oleks ehk kas kusti weekiiresid ei paistaks, mis ta hingates weest üles purtsab. Tükil ajal ei näinud meie kõige otsimise peale midagi, wiimaks ometi silmasime korraga kaks neid loome, kes ühes sügawas jõe kohas pitkamisi edasi ojusiwad. Neg ajalt tõstsiwad nad päid üles, hirnatasiwad, purtsasiwad wett oma ninasõõrmetest üles ja kadusiwad siis jälle. Kohe seadsiwad ennast jahimehed mõlematele poole jõe pitkaisse ridadesse ja hakkasiwad siis mõlemaid loome taga ajama, kes ennast jõewoolust alla poole kanda lastsiwad, aga isi ometi ka selle juures ojusiwad ja liigutasiwad, nii et wesi keerles. Sgamees ootas parajat filmapilku, et nende peale oma oda wisata, ja waewalt näitsiwad end nende ninad ehk seljad üle weepinna, siis lendas terwe mets odasid neile kaela. Loomad oliwad aga kergeste haawatud saanud ja lastsiwad ennast natukesel ajal kohe jälle wee alla; ometi oli arwata, et mõned odad ka paksust nahast läbi oliwad tunginud. Jahilised hüüdsiwad teine teisele julgust ja näitsiwad oma rõõmu tuju üles naerdes, karjudes ja kargades. Warsti näitas jõehobu, keda haawatud arwatud, oma koledat suurt pead jälle wee peal ja müiras wihaselst. Jälle lendasiwad

oodad loomale peale; weel juuremal wihal, kui esimel korral, kuffutas ta ennast uueste wee alla, ja jäägride poolt tõusis uus rõõmu kisa. Maawalitseja ja tema neli teenrit oliwad püüsidega sõariistus, näitawad aga sihtimise koolis õige wähe edasi jõuudnud olewat, sest nende paufudest ei tulnud midagi wälja. Mina hakkasin oma kaheraudse püüfiga selle looma peale, kes suurem näitas olewat, ja trehwasin talle, kui ta oma pea jälle wee pinnale ajas, otse taga kõrwa kõige hörnema koha peale. Ta lastis alla, tuli aga jälle koha wee peale ja heitis ennast hüppades kord korralt tüki maad edasi, mis juures tema päratu suur keha puhast weest wälja käis. Weril woolas tall haawast ja ta hirrus kaebawalt huludes, mille peale jahiliste rõõmukisa wastas. Sigidal kõrgustikus elawad rahwas, kes meie karjumise helinat oliwad kuulnud, ruttasiwad huudishimuga seie nägema. — Haawatud loom katjus nüüd jöest wälja meeste kallale saada; aga selle katsega sai ta weel enam kuulisid ja koha pöörsiwad talle ka arutu hulk odasid wastu, nii et ta jälle ümber käänis. Mina andsin talle weel teise paugu, mis teda jälle kõrwasl haawas, ja arwasin, et temaga nüüd asi jo tehtud; aga, otse ümberpööddud, näitas ta weel koguni tubli ja terwe olewat, sest ta ojus rahul edasi, natuke aega paugu peale pead tõstes, et wett ninasõõrmist wälja purtskada. Sahi-seltslased, kes minu meelepahandust märkasiwad, naersiwad suure healega minu nurja läinud lootust, kuna teised kirudes loomale järele tõttasiwad, kes aga tükki aja pärast ennast kord korralt weel näha lastis, kui oma nina otjakest hingamiseks weest wälja pistis ja koha jälle tagasi tõmbas. Nõnda ajafime meie looma kolm tundi taga, kummi mulle wiimaks

õnneks läks, talle weel kolmandat kuuli pähä anda. Sest paugust oli küll, loom rabeles oma määratuma kehaga, lastis ennast siis alla ja tuli mõni minut hiljem surnult wee peale.

Ei olnud kellegi kerge töö, seda hiiglakere, mis kolm-kümment centneri (tsentneri) kaalus, weest wälja tõmmata, ja kõigel jahiseltsil sai ühiselt kõigest jõust kiskuda. Wõimata on wist, et weel midagi muud hirmsamat wõi inetumat mõttes silma ette wõiks seada kui jõe-hobu keha; paksu, ümmarguse ja wormita lihakogu all on lühikesed jalad, nii et keha pea-aegu maa külge puudub, ja arutu suure, tõlpi pea sees weikesed filmad ja kole suu, millest kaheksa kunni kümme jala pikkused kihwad wälja tulewad. Looma liha oli punane, lumivalgete raswajoontega nagu läbi narmendatud. Et mulle enne teda wäga maitsewaks oli kiidetud, lastsin ma oma teendritel kobe taht mõned tükid pühwstükiks ehk praadiks walmistada, kunni meie jahi-seltslased looma nahka nulgisiwad ja isekeskis jagasiwad, et seda piitsuks teha. Staht oli arwata tolli kolm paks, ja sest oli ära mõista, miks ainult mõni harw oda taht läbi oli tunginud ja ka suurem osa kuulijid kinni jäenud.

Praad sai mulle akatsia-puude wilule kantud. Ilma selle toiduta oli meil ka weel lamba-ehk hammel-praadi, jahukookijid ja citronid kaasas, mida Nubialased söiwad, kes sugugi wähem näljased ei olnud kui mina ja kellele minu jõe-hobu-praad, mis wäga maitsew wälja näitas, rasket kiusatust tegi. Mina pakkusin neile tükikest, aga ometi ei wõtnud keegi, sest, nagu nad mulle ütlesiwad, olla preestrid neile ära keelnud, jõe-hobu- ja muu rojaste loomade liha süüa, nimelt metsõigade, hanede ja partide. Polnud neil ka tar-

wis kahetseda, et kiusatusesele vastu olivad seisnud; sest ka minulgi ei olnud jõeohu pradiist suurt maitsemist, näitas küll melitar wälja, aga maitsemise poolest oli jälgikas ja wänge.

Kui oma söömist olime lõpetanud, kutsus mind maawalitseja enda majasse õõseks tulla, sest et kardetaw olla, siin jõe ääres magada, kus kergeste õõsel palawiku haigust wõida saada. Minna andsin talle wastuseks, et ma kahe paha asja seast weikema tahaksin walitseja ja eneselle parem, kui peasemist ei oleks, palawikku saada, kui et pimedis pidi kitsast ja hätilist kalju selga mööda minnes kaela murda. Ühtlasi palusin ma teda ka, et ta ennast minu pärast ei peaks wiivitama, kodu mina. Tema jättis mind sõbraliselt Sumalaga, jättis tosinawisa oma mehi minu kaitsmiseks seie ja sõitis teistega endist tuldud teed, mis pimedas weel kaks kord kardetawam oli, kodu tagasi.

Minu õõ-loha vastu valmistamised olivad pea tehtud. Niipea kui tähed kitsal taewaruumil, mida kõrge orukallaste wahelt wähekeise aga näha wõis, kiirgama hakkasiwad, löiwad kõik seltslased ennast minnu ümber ringi kofku, hirmudes ja lödisedes, ja palusiwad püsirohtu, millega omad näud mustaks wõiksiwad teha. Minu küsimise peale, mis see imeline tahtmine tähendaks, andsiwad nad wastuseks, et see kõige parem abi-asi olla, kuratit eemalle hirmutada ja teda keelda inimesele magades kurja tegemast. Ka palusiwad nad mind, mõnd püsi-pauku laste, et sellega kurjawaimu minema kihutada. „Wõib olla“ wastasin neile mina, et kurat meie seisukohhta koguni weel ei teagi, ja kui meie mõned paugud teeme, siis otse kuulebki ta, kus meie oleme.“ See wastunõuu oli mitmelle mehele kaunis meelt mööda, ja need püüdsiwad nüüd kõigest jõuust ka teistele selgeks teha, et minul õigus

olla. Sunnetuseks puhkesin minna otse sell filmapiilgul suure healega naerma, ja sellega oli minu ilus põhjendus tüulde läinud. Endine palwe pandi uueste ette, ja seekord kõit meestelt ühest suust. Minna täitsin meeste tahtmist ja tegin neile öörahku, kuna ma taks püssipauku lasksin ja nelle nii palju püssirohtu andsin, et omad näud wõiswad mustaks wärwida. Ja töeste ei annud kurat ennast kõigel ööl ei näha ega kuulda; kahjutajumiseks selle eest kuulsiime aga mitime lõupardi müüramist, feda siin orus minu feltslaste litlemist mööda hulga kaupa olemas olla.

Teisel hommikul hakkasime õige wara jälle oma jahti, haawastime taks jõehobu raskeste ära ja tõmastime nad suure waewaga kaldalle. Minna thatsin mõlematel nahad ilusaste seljast ära mülgida, et neid oma loomuse kogu saali Euro-passe tuua ja täis toppida; minu Nubia feltsimched aga palu- siwad jumala teeli, nahku nelle jätta, mis minna ka wiimati pool wägise tegin, muudugi ainult selle tingimisega, et meie weel mõne jõehobu üles otsisime, kelle nahad siis minu osaks pidiwad jääma. Meestel oli meel minu järele and- mise üle nii hea, et uuesti jahiwaeuast ei hoolinud, kui aga minna oma püssiga nelle abiks oleksin. Paari tunni pärast läks neil ka jälle õnneks, üht tubli ijust Millhobu surmata, kelle naha ma hoolega ära lasksin mülgida.

Mawalitseja juurde tagasi minnes, leidsime kõit sellelt suurt kiitust oma jahi-õune pärast, aga weel feda enam minna Europlane, et nii osawaste püssiga ml isiwat ümber käia.

Elewandi jaht.

Arabial ja Abyssiniaal on kõik jügu metsaloomade poolest, ja nõnda ka elewantide poolest küllust. Meist maist läbi reisisides tuli minul mitu korda tahtmine, nimetadud loomade peale jahti teha, ja viimaks sai soowimine ka mitmel korral täidetud, ehk küll pea iga kord elukimbatu juures oli. Ükskord palusiwad mind mõned Arabialased, neile appi tulla, ühe elewandi karja peale jahti tegema, mis arwata nelja wersta kauguses orus sõõmas olla. Meile läks ka korda, ilma loomade nägemata teatud orgu ümber piirawate mägede peale saada ja nende otjast silusat karja silmitseda, mis rahuliste omal tunelisel sõduröönuul orgu mööda laiali sõi. Meile kõige liigemal, arwata kurekümne saamu kaugusel, nohis üks juur emane elewant kahe weifsemaga. Statusele aja pärast astusin mina hobuselt maha, toetasin ennast ühe kahjutubi peale, sõhtisin suurema loomale otse silma taga ja andsin tuld. Kuul treshwas, nagu tahe tud, nei teinud aga seda, mis minda oli lootnud, sest loom rõõgatas küll hädalisel healel, jooksis aga siis rattamiisi ümber

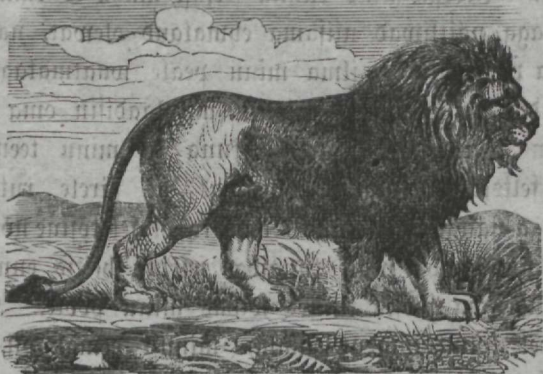

ja näitas weel koguni nõrkumata olewat. Mina audsin teist korda tuld, ja nüüd löi kuul talle pihade kohta sisse. Kõik kari pistis juurel ehmatusel põgenema ja trahwis müirades oru väljakäidawa koha poole, nii et neil pitkad kõrwad ikka jalasamude takti järele kõlpsjudes naljakalt wastu päid käiswad. Mina ei wõtnud enam laadimise aega, waid jooksin lähema kühma otsa, kust põgenewaid loomi paremine oli filmata. Kui nupu otsas olin, wõisin ka koha kõik karja jälle ära näha. Ta seisatas ühe warjuwiludas salkukeses, aga minu hawatud loom oli ühe teisega, kes talle abiks püüdis olla, teistest taga jäänud. Kõik jec kari ei olnud wist weel enne kunagi püssipauku kuulnud, ja et nad mind ei näinud, ega ka minu haiju polnud alt tuule ninase saanud, ei aimanud nad kedagi inimest ligidal ja ei näitnud ka enam põgenemise peale mõtlewat. Korraga tuliwad meie Meegrid koertega mäe otsa; meie sõitsime nüüd, niipea kui mina oma kahekaulise püssi jälle olin laadinud, tassa ja ettewaatlikult elewantide poole ja lähenesime neile kunni kahejada sammukaugusele. Nüüd silmasiwad nad meid ja ruttasiwad aga jälle orust väljakäimise koha poole. Haawatud loom jäi uueste hoopis teistest maha ja sai warsti koertest ümber piiratud, kes oma kõwa haukimisega kõik tema tähelepanemist enese peale tõmbasiwad. Mina kihutasin põgenewa karja ja haawatud looma wahele. Siin astusin ma maha, et arwata nelja kümne jammu tagast tuld anda. Minu hobune aga, kes wäga elewanti kartis, nõksutas ratsuksid ja ei lastnud mind lähida. Wiimaks kõrwetasin ma püssi lahti, ilma trehwa mata; aga kui ma jälle sadulasse tahtsin karata, ei lastnud mind hobune. Usjata katsusin ma teda edaspidi tõmmata, ta kartis ees põgenewat karja ja taganes ikka haawatud

elewandi poole. Korraga kuulen ma üht teist elewanti oma taga seljast müdisedes minu poole trahwawat pi ja tüd! ma ümber waatsin, nägin ma seda sama teist looma, kes enne haawatulle abiks oli olnud, oma ülestõstetud lottiga, beheleda trompecti wiisil röövides otse minu poole tulewat. Wägewal meesjaloomal oli wistist mõtte, kas mind ehk hobust puruks trampida; aga mina ei raatsinud süüski hobusest lahkuda ja hoidsin teda kõwaste ratsuffid pidi. Minu seltslased furnu-kahwatumad, seisiwad suurel kangel ja polnud neil ei julgust ega märku, minu peastmisesks midagi teha ehk ette wõtta. Õnneks tikkusiwad koerad haukudes ikka enam elewantide ligemalle, pöörusiwad nende tähelepanemist minu pealt ära, ja otse, kuna need jo koguni minu ligidal oliwad, läks mull ometi õnneks, sadulasse saada. Kui mina oma hobuselle kannufsid andsin, oliwad nad mull nii ligi, et ma kartsin, et nad oma lottidega mind ruuna seljast maha tõukama saaks; nemad aga näitsiwad niisama ehmatand olewat, nagu minagi, ja põgenesiwad, ilma minu peale waatmatagi, edasi. See andis mulle uueste julgust, ma laadisin oma püssi ja fihutasin põgenejatele järele, kuna ka minu teendrid ja Nubia seltslased julgust wõtsiwad ja järele ruttasiwad. Müüd aga näitas haawatud looma kaaslasel tõsine nõuu tulewat, minule naha peale tungida, sest ta heitis ennast korraga ümber ja joosis tulises wihas minu poole. Kuna ta aga weel kolmkümment sammu minust eemal oli, lasksin ma talle mõlemad kuulid pähä, ja seekord pealegi nii õnnelikelt, et ta oma loti longo laskis ja, furnu-male haawatud, weel põgenema pistis. Kaks kuuli, mis ma talle järele andsin, tegiwad talle lõpetust; tema heitles mitu kord lottiga alla ja üles, langes siis külge pidi ühe puu wastu,

mis tema tugewa raskuse all nagu ölefõrs kofku murduš, ja lõppis jügamal, koredaste kähisewal müiramisel. Minu mustad feltslased tõstiwad rõõmukisa, ja et ma loma jahisagi hea meelega nende waks jätsin, jooksiwad nad ka ruttu teisele, jo enne haawatud elewandile järgi. Nad leidsiwad teda tuhande samu tagast ka jurnud maast, ja kiireste hakkasiwad nad nüüd loomadelt hambaid suust wälja lõikama, millest neile nii rikast hinda oli loota, et nad rõõmu pärast ei teadnud, kuidas mind küllalt tänada.

Lõwi.

Warsti pärast minu Abyssiniasse saamist kutsus mind Prantsuse konsul gazelli (põdrakitse) jahi peale minema. Mina wõtsin rõõmuga tema nõuu wastu, ja läksin seatud ajal kofkutulemise kohta, kus juba kõik jahiselts walmis ootas.

Seltsis olivad, ilma konjulita, üks Englane, kaks siin maal elawat Greeklast ja mitmed Abyssiinlased, kes neli kameelijuhatajat ja seitse ehk kahetja siinse-maa teendrit ühes olivad mõtnud. Abyssinia on suur jahiwald, sest igal pool on siin hulga-kaupa kõikjagufid metsloome. Meil ep olnud sellepärast weel tundigi sõidetud, kuna jo ühel ja teisel mõni hea pauf korda oli läinud, ilma et meil tarwis oleks olnud, teelt kõrvallegi astuda. Tõe-sangi liiwa peal, mille randa mööda mie edasi sammutasime, jooksiwad siinse maa jooksnad ümber; põliste puude ladwade otsast, mis oru-kuristikku katkiwad, kudrutasiwad perlikanad, ehk üks siinse-maa tedre sugu, oma inetuma healega; kaljude peal wahitiwad siin ja seal juured gazellid, ja uhked antiloped silmitsesiwad wõjude tagast warjult meid uudishimulisel silmil. Konjul andis meile nõuu, mitte pakjustikusse kummalegi poole orgu minna, sest et seal ikka pantrid gazellikitsi olla waritsemas; siiski peletas jahilust kõik ettewaatmist tuulde, ja lühikese aja järele juhtusiu mina teise Greeklasega seltsis perlikanu taga ajades ühte paksu tihnikusse. Kuna meie neli tükki maha olime lastnud, tahtsime oma seltsimeeste sekka tagasi pöördä; aga asjata püüdsime senna poole, kust neid praegu leida lootsime, pakjustikust teed läbi saada. Wiimaks saime ühe jalgradakese peale, mida siin orus arwamata palju olemas on, ja mida karjatsed oma söödetawa loomadega on sötkunud. Gesli jala jäljed, mis siin wärskelt tunda olivad, andsiwad meile julget lootust, tahetud eesmärgile saada, ja meie ruttasime rada mööda kaks tundi aega ikka edasi. Häkitselt arwasiu ma läbi gummipuude üht punakat metsalooma nägewat.

„On see üks antilope wõi gazellekits, mida ma praegu teisel pool teed nägin?“, küsisiu ma Greeklaselt.

„Kas teie püis on laaditud?“ ütles see, ilma minu küsimist wastamata.

„Ei“, wastasin mina, ruttu rohujarwe noppades.

„Laadige ruttu!“ ütles Greeflane kartwal näul, „ja saagu Jumal meid selle gazelle eest hoidma! Näete nüüd, et meil üks löwi ees on, ja pealegi üks neist kõige suurematest?“

„Mina tunnistan, et sell filmapilgul jüda mull poolegi mitte heal tundmisel ei saanud tufjüda. Löwi, kes kess üht weikest lagedikku seisis, filmitises meid ilma lugu pidamata ja pidas nagu tühiseks asjaks; tema silmad ei läikinud, tema liikumised oliwad tasased ja pitkalised, ja tema liikmete rahuline ja lontis olemine tunnistasiwad, et ta ei näljane ega wihane polnud. Neg ajalt käis nagu wärin tal üle keha ja ta raputas oma karwalakka, mis uhkeste tema kaela ja turja kattis. Kõige selle rahu juures aga näitas kõik tema olu nii palju kiirust ja wõimu, et ta, kui ta oleks tahtnud, ühe ainsa hüppamisega meie juures oleks wõinud olla. Kui ma oma püüsi olin ära laadinud, otsisin ma oma tungli-kottikest; seda aga olin ära kautanud. „Nüüd ei jäe meile muud nõuu“, ütles mu seltsimees, „kui kõwerat ümber minna, et mitte löwi jälgede kohta sattuda, ja siis jälle jalgrada peale pöördä.“

Seda tegime; aga natuke maad edasi lõppis rada häkise kaljustiku ette puhast, ja eesli jäljed tunnistasiwad, et see otse ka siit ümber oli pöörmud. Ka meie pidime sedasama teed tagasi käänma, ja olime südamest rõõmsad, et löwit enam endises kohas näha ei olnud.

Meie ei pidanud omi sõpru aga mitte kätte saama, ilma weel kord tugewat metsa kuningat nägemata. Koitsuks

wäsinud, sirutasime ennast ühtekohta rohu peale puu olla maha, kui jälle kolm tundi olime sammunud, ilma et pa-justikust oleksime peasenud. Siin finnitafime ennast natuke wiinaga, mis meil pudeliga kaasa oli wõetud. Kõrraga krabises wõsu — ja otse meie eette tuli üks tugew lõwi, ilma kahklemata seesama, kellega jo kord koos olime olnud. Nagu esimeselgi korral, pööris ta ennast külmal werel ümber ja wahtis meie otsa. Mina arwan, kas küll kunagi kaks meest pahemas kimbatuses on olnud, kui praegu meie olime; sest kui metsalisel kurja nõuu oleks olnud, siis oli meil ots, enne kui püüsjagi kätte saime nopata. Lõwi aga liigutas ainult jaba ja sõrkis, kui ta oma uudishimu natuke oli täitnud, rahul metsa. Meie tõmbafime rõõmsaste hinge tagasi, karrastafime ennast sõnalausamata weel omast pude-
list, ja tegime, nii ruttu kui wähe wõisime, et aga minema saime. Jälle enam tundi marsimise peale wiis meid jalgteed meie tulnud jõe äärde, ja nüüd ei olnud meil enam raske, oma seltsiga jälle kokku saada. Meie leidsime neid õhtusööki wal-
mistamas. Kui ennast tubli toitodega, mis lastud metsa-
lindudest valmistadi, finnitunud olime ja suure tule ümber maha sirutades healmeelel omi piipusid suitsetafime hakkafimad meil päewa-juhtumiste jutustamised. Meie kabe kardedaw päewne kitsik juhtumine ei pannud aga kedagi nii imestusse, nagu me olime arwanud, ja konsul ütles: Lõwit peetakse igapäewist teadmist ja arwamist mööda küll palju wihasemaks ja were-jänuisemaks, kui ta õiete on. Kui ta mitte nälgjas ei ole ja häritatud ei saa, ei hakka ta, iseäranis päewal, mitte palju inimese peale. Seda olen mina ise minewal aastal äranäinud. Mina olin aimuüksi püüfiga wälja metsa läinud gazelle jahile, kuna

ma ühe lõwiga kokku sain, kes otse jenna poole tõttas, kuhu minagi. Mulle ei olnud tema feltjäs olek suurt ühetegi armas; ära lahkuda ei saanud ma aga siiski temast mitte, sest et mõlemil pool meie teed kõrged, häkised kaljud seisiwad. Natukesel aega läksime waiki teine teise kõrwas edasi; häkitselt jäi lõwi seisma, lastis ennast nagu kais maha ja wahtis mulle rahul filmi. Et mull teadmata oli, kas ja kui kaua tall headmeelt saaks olema, rahu pidada, tõstsin ma püüsi ja sihtisin talle filmade wabele. Praegu tahtsin ma winna wajutada, kui korraga taga selja kuulduw krabin mind pead ümber pöörma sundis. Siin nägin ma ehmatusel, et emane lõwi mulle tagast järele sammus. Mina arwasin ennast peasemata kadund olewat, sest kui ma ka isase furnuks oleksin lastnud, oleks mind ometi kobe sellesama filmapilgu peale emane lõhki kiskunud. Kuna mina aga weel warijedes liikumata paigal seisin, läksiwad mõlemad metjaloomad, ilma minuga pitkemat tegemist tegemata, rahul oma teed edasi ja oliwad warsti wõsusse kadunud."

Nüüd wõttis Inglise sõna: „Mina mõtlen sedasama, mis Teiegi,“ ütles ta, „et lõwi, kui ta söönud on ja härritamata jäetakse, enamiste iga kord inimest, kes tema teesse juhtub ja ennast rahul peab puutumata saab jätma, kuna tiiger, panter ja lõupart aina hirmsast oma, murdmise himust getud iga liigutaja kallale kargab, kes aga temast nõdrem on. Siiski ai puudu ka lõwilgi härritamiseks ja wihaks palju, ja aimab ta aga kuidagi mõnd waenlist nõuu, siis on ta palju tigemdam ja kardetawam kui kõik teised kiskjad, sest et tema julgus niisama suur on, nagu tema kehajõud ja tema ka kõige wägewama ja suurema wastaste hulga eest ei tagane.

Seda faint ma ise oma kõige hiljafemas lõwi-jahis näha ja tunda. Mina olin oma kabe Inglise teendri ja kabe Nubia teejuhiga, seda ma kõiki püssidega olin sõariistu pannud, laande wälja sõitnud, ja olime praegu ühte mägedest ümber piiratud tasandikusse saanud, kuna mina arwata tuhanda sammu taga hulka rööwel-lindusid wõi kullisid ja nende kõrwal üht tugewat emalõwi silmasin, kes oma kätte püütud saaki oli söömas. Tosin shakalaid oliwad temal söömaaja seltsiks ja õgisiwad temaga ühes õige wana tutowate wiisil. Mina pöörsin oma juhatajate filmad selle kena, aruladse seltskogu peale ja ütlesin: „Seal on üks lõwi!“ Baerwalt olin ma selle sõna ütelnud, tõmbasiwad Nubialased omad hobused ümber ja tahtsiwad minema kihutada. Mina küütsin, kuhu nad minna tahaksiwad.

„Weil ei ole püssidel tuletunglit peal,“ oli wastus.

Kuna ma neile selgeks tegin, et nad seda ka siin samas, kus nad praegu seisawad, kobe ära toimetada wõiwad, märkasin ma, et lõwi meid jo oli silmanud, sest ta käanas täitja filmad meie poole ja wahtis meid teraseste mõne filmapilgu. Natukesel aja pärast siiski pööris ta korraga ümber ja ruttas parajal ülejala hüppamisel meist eemal seiswa mäe-aheliku poole minema, kuna shakalid teisi külge punuma pistsiwad. Seda nähes kaswas mull julgus suureks, ja oli siis mull ka ruttu nõuu wõetud, lõwit seisma sundida. Ma andsin oma tubli hobule kannuksid, hüüdsin oma meestele, et mulle järele peawad tulema ja ajasin mööda tasandikku minema. Lõwi aga jäi warsti seisma ja istus nagu koer tagumise jalgade peale,

selga minu poole pöördes, ilma aga minu peale waatmatagi, nagu tahaks ta ütelda: „See poisineke ei tea wist isegi,

keda ta taga ajab." Kui ta mõnd minutit nõnda oli istu-
 nud, kargas ta üles ja pööris oma pea minu poole. Mõni
 filmapilk seisis ta, minu otja wahtides, liikumata paigal;
 siis hakkas ta pitkamisi saba ühelt poolt teise liigutama,
 hambid näitama ja furjaste urijema; wiimaks jooksis ta
 mõned sammud minu poole, kuna ta kõwaste, nagu kõue-
 mürinal, müiramist tõstis. Seda kõik tegi ta mulle hirma-
 tuseks; kui ta aga nägi, et mina tolligi ei taganenud,
 sirutas ta omi tugewaid liikmeid ja mauldas ennast rahul
 rohusse maha. Senni oliwad minu teendrid Nubialastega
 järele tulnud; meie astusime kõik hoostelt maha ja waat-
 sime järele, kas püssid hästi laadis. Kuna see sündis,
 tõuufis löwi uhkeste üles ja tunnistas selgeste wihameelt.
 Ta silmas esite meie peale, pärast enese taga, nagu tahaks
 näha, kas sealt midagi karta poleks, ja siis kargas ta
 müürijawal müiramisel meie poole tulema.

Meie olime kõige wiie hobuse ratsufused kokku kõitnud ja
 wedasime loome tasakeste edasi, et löwile külje poole saada;
 selle eest aga hoidis ta ennast hoolega, sest ta pööris ennast
 meie liikumiste järele ikka pea ja rinnaga wastu meid.
 Oma teendrid olin ma käskinud, ainult siis tuld anda, kui
 jo minu püss lahsti jaaks lastud olema ja löwi minu kal-
 lale oleks kargamas, aga ilma minu käsuta siiski mitte;
 mõlemad Nubialased hoidiswad, kui ehk mina teist laengut
 tarwitaksin, omad püssid walmis. Kuni sennini oliwad
 mehed truieste wälja kannatanud, aga nende surnu kahwa-
 tand palged näitsiwad nende suurt hirmu üles; ja mina
 tundsin südame kitsikuses, et ma nende peale ei wõinud
 loota. „Olgu siis," mõlesin mina, „tagasi ma enam ei
 saa paeta; edasi siis peale hakkama!"

Kui lõvi neljakümne sammuni meie poole oli ligine-
 nud, lasksin mina hooste kõrwale põlwili, sihtisin hoolega
 ja wajutasin winna maha. Kuul lõi lõwil läbi paksu
 naha ja haawas tall õla; nüüd aga kufutas ta koleda mü-
 ramisega meie peale ja oli kui wälf meie keskul. Õnneks
 ei karganud ta omas pimedas wihatujus mitte ühegi in-
 mese kaela, waid teise Kublase hobuse peale, ja kiskus selle
 oma hirmsa hammaste ja lõugade wahel korraga lõhki ja tüka,
 nii et lihagi mitmest kohast luude pealt lahkes. Minu
 feltelased seisiwad, sõnagi suust wälja saamata ja wäri-
 des paigal, nagu maa külge naelutatud; mina aga ei
 lasknud meelt peast kaduda ja ootsin teise püssiga parajat
 filmopilku, et pauguga õigelle kohale trehwada. Doodetud
 aeg ja eesmärk tuli ka warsti, sest sell filmapilgul, kuna
 lõwi hobuse maha jättis, et uut ohwrit omale walitseda,
 tõstsin mina püssi palgesse, ja lähemal filmapilgul oli
 wägew metsaloom surunud maas: kuul oli õnnelikult otse
 filmade wahel kohalt peasse tunginud. Seda rõõmu nüüd minu
 teendritel ja weel enam Kubialastel, kes koledal filmapilkudel
 jo täitsa taretama oliwad jäenud.

U h w i - k a r i.

Org, kuhu meie omale ööpäika olime wõtnud, oli kõrgeist lubjakaljustest ümber piiratud. Kuuristikku wõi oru põhjas, natuke weel alamal meid, oli nägemata hallika läbi saanud joo, ehk määdandif, kuhu ka teiselt poolt wastas seiswast mäe-kaldast mitmest kohast wett wälja oewas. Määdandikus elasiwad filp- ehk kummifonnad, kes aeg ajalt wee peale ilmsille tuliwad ja jälle kadusiwad; seal oliwad ka hulga kauva lindude parwesid, nimelt kibizaid, musta-wööt-kaela kanasid, weikesi rohilise nokaga weetrillisid j. m. ning peale neid, nagu meie omaks kartuseks natuke hilja näha saime; käiswad jenna kõiksugu metsaloomad oma jänu kustutama.

Eühikest aega enne päikese loodet tuliwad igalt taewatuulelt pähklekanade parwed weefogu kaldalle, ja nüüd tõusis segaw lindude-hulga jagin, kes jooma-ruumi peale taplesiwad, ja nii pea kui keegi joonud saiwad, jälle ära lendasiwad. Selle peal etuliwad pärlikanad ligidaste mägede pealt maha, ja nende järele ilmusiwad weel teised lindude hulgad, mis mulle puhas tundmata oliwad. Et meil lastud lindudest

õhtupraeks küllalt tagawara oli, wõiswad kõik need loomad ilma puutumata meie ligidalle tulla. Ka mõned antilopedi tulwad kartliselt kõrwalijemasse weikese järwe ääre koha alla, painutasiwad oma terna pead wee kohale ja põgenesiwad hüppades minema, kui meid olwad silmitsenud ja oma jänu ära kustutanud. Kui aga esimeses böpimeduses shakalid, Ahwrika metsade häbemataid rõõwliid, ja neist weel hirmsamad hüüaned, kümme kunni kaksteistkümme tükki pärwes, ahtawalle tuliwad, andsime meie kõik oma piisidiega tuld, ja huludes põgenesiwad hüüaned ja shakalid surinawa tina eest. Dõse tuliwad ka weel kurbemaeki metsaloomad järwele wõerusele. Üks meie seast, kes laagri juurest natuke kõrwale oli astunud, nägi kaht pantrit, kes nagu warjud läbi gummi-puude luusisiwad, ja teist õõ ajal ehmatas meid kole lõwide müüramine kelle healtest kõik terve kuristik wastu kostis. Meie weu-loomad tõuusiwad, hirmust wõrisedes, üles, tikkusiwad inimestele ja wahi-tulele ligemale, ja Abysinlased wistasiwad suurri kubusid tulesse mille punendam paistus poledaid kaljusid ümber kaudu walgustas. Waewalt oli lõwide müüramine lõpnud, seal tõuussis igalt poolt metsast kõikjaguste kiskjate läbisegamine müüramise ja hullumise kontjert, millest meie wahete wahel inetumaid hüüanid heali kõige enam ära tundsiime. Neist kõrwu piinawaisi harmidest hoelimita sirutasime meie ennast oma tekkide peale; siiski oli meil magama jäämine wõimata, ja kui toiduduna hakatusel üles tõuussime, olime kõik seltõ böwalwamisest pool pahases meeles.

Päikese tõusu ajal olwad siiski jo kõik jälle jalul. See teid sai kindlaste kokku räägitud, et iga üks kameliaajate ligidalle pidi hoidma; enne aga kui üks tund mööda läks,

oli jällegi kõik meestekogu teelt laiale, üks ühes, teine teises kohas antilopesid metsa mööda taga ajamas. Minul oli niisama jagune lugu nagu teistelgi, ja kui ühe neid kergejalgsid loome maha olin lastnud, märkasin ma kohe, et jälle ära olin eksinud. Snnelikul juhtumisel said aga kolm meie meestest minuga kokku, ja nendega ajasin ma jahti edasi, kuna ma teadsin, et nad mind õigel ajal suure jahiseltiga jälle saaksivad ühte wiima. Üks nendest oli konsul küt, tugev noor mees, musta-pruuni näuga, kelle kitsaist sinistest püksitest, walgest punase äärtega tükist, mille sisse ta ennast nagu kuningas mässis, ära wõis tunda, et ta Abyssinia Kristlane oli. Teine oli Omar, kameeli-wedajate peamees, keda tema nõõri-täis kollasid klaasperlid, mis ta kaelas kandis, Muhametlaseks tunnistasiwad. Püsi asemel kandis ta pitka wisk-oda, ja peale seda oli tall weel elewandi nahkne kilp ja suur kaheterane mõel sõariistuks. Kolmas oli üks neljateistkümnne aastane Neegripaisike, ka konsul teender; temal ja küttil oliwad kaheraudsed püssid ja ka weel kummalgi üks pödra-laskmise püss.

Wida sügawamale mina oma kolme seltslasega metsa tungisin, seda ilusamaks ja lõpjakamaks läks taimede kogu. Maa oli igalt poolt kõige uhkimate põesastega kaetud, ja ilusad lilled, mille ümber ime ilusad kirjud insektid piirasiwad, tõuusiwad wägewaina põesastena kaljutükide wahelt wälja, millega maapind sels orus, kus meie oli, nagu üle ladutud näitas olewat. Kahel pool kõrwal seisiwad häkised kaljuseinad, mille peal ülewel rööwel-linnud pesitasiwad.

Meie wõisime arwata ühe tunni länud olla, kui meie korraga eespool haukumise kárinat kuulsime, mis nagu hulgast koertest kuuldus tulewat.

„Ahwid!“ hüidis Omar ja warsti nägime meie pitka rida sedajeltsi ahwisid, keda nende isiäralište nägude pä ast „koerapeadeks“ kutsutakse. Näitas neid mitte wähem kui kaks tuhast tükki olewat ja wist sena weele jooma minna tahtwat, kus meie minewal ööl olime seisupaika pidanud. Rida ees minejad loomad oliwad wistist esimesed, kes meie sammude müdinat eliwad kuulnud, sest nad karjusiwad märgiandmiseks, mida warsti ka kõik kari järele tegi. Wanad isased oliwad hulga jekka jantadud, waatsiwad teiste liikumist ja käiki üle, aitasiwad ja toetasiwad inewatel koormatud emasid wõi naesi, ajasiwad laisku kähahoobidega kiirusele ja karietasiwad neid, kes riidu tõstsiwad ehk muidu segadust tegiwad. Kui märki hüidmine helises, tungisiwad köhe wanad ette, nõdremate eest hädale wastu panema; weikesed aga ronisiwad oma emadelle seljade peale ja lastsiwad ennast mägede otja üles kanda. Ühe filmapilguga oli tee, mis hulgale praegu weel kitsas oluud, koguni tühi; mõlem-poolsed kuriistikud kaldad aga hallendasiwad täis inetumaid jelgasiid ja päid; ette poole ulatawate kalgude otjas seisiwad eeswahid, kes lõpmata haukusiwad ja koweraid nägusiid tegiwad; kõik aelus ja karjus — oli imelik filmapilt ja kõr-wadest läbi käiw kärin.

Isased, kes oma pikkade latadega, madala päraste, tugewate kehadega ja isiäranis pikkade koerahambalište juudega õige-hirmsad wälja nägiwad, hakkasiwad nüüd pikkamisi taganema, siiski aga tagasi pidi minnes ja ikka wastupanemiseks walmis. Rütt andis ühe püssipaugu, mis ühel kõige suuremal pea puruks lõi. Pauk tegi kawatsemisele filmapilguks otja, kuna kalju latwade ja kallastifude peal olewad kered kõik korra rataškurni heitsiwad, nagu oleks neid kõiki mõni

elektri löök trehwanud. See arutu hull, kelle päralt jurnud oli, ahwardas meie peale tormata, aga Negri-poisikene andis neile ühe laadi täie haawlit wastu, mis kõige pakjema hulga sekka trehwas ja mõningaid ahwisid nõnda haawas, et nad walu ja hirnu pärast liiwa sees püherdasiwad. Müid kostis kõik org igalt poolt häda ja hirmukisast wastu; warsti aga wõtsiwad nad põgenemise-nõuu, kuna, nagu ennegi, tugewamad mehed kõige taga käisiwad ja haawatuid ja jurnuid ühes wedasiwad. Warsti aga wõtsiwad kõik sest tööst osa; raske kohtade peal ühendasiwad kolm neli terwet loema oma jõuudu, jurnu kehaga edasi minnes, kuna weikesed ja emased haledal hädahaelel karjusiwad ja nende ümber kokku hoidiswad. Kõik see lugu oli nagu inimestegi jurnu taga leinamise ja kurbduse sarnane, nii et minul wõimata oleks olnud, weel mõnd neist loomadest surmata. Abyssinia tütt aga jüski mõtles selle üle teisiti, sest kui ta oma püssi jälle oli laadinud, sihkis ta tüki aega suure hoolega. Pauk läks lahti, ja üks kõige kõrgema kalju otjas istuw ahw wecrest ühest kaljust teise peale alla, kunni ta ühest puust finni sai, mis kalju lõhe wahelt wälja kaswas. Sest puusi kunni oru põhja oliwad weel wähemalt wiiskümment jalga. Waesel loomal oli kuul kehast läbi läinud, nii et ta aga esimeste kápadege puu küljest finni sai hoida. Ta oli üks emane kellel üks pojafene seljas, kes rääkimata kartusega enmast finni hoidis, kuna ema hädalisel healel karjus, kalju otja silmi hoides, kus tuhanded pead, ülekalda serwa kummardates, tema surma wõitlemist wahtisiwad. Ohmatud oli kõik seda karja waikema pannud; ainult mõned isased hüppasiwad ühest teisi, nagu abi otsides oma haawatud õele, kelle wõim silma nähtawalt raniges ja

felle kaebaw ähtimine ka meile südamesse tungis. Et tema pitkaldane surma piin rutemine lõpetas, tegin mina ühe pauguga loomale täieste surma, ta langes puu küljest maha. Poeg aga oli terve ja hääl meelil, nagu ep oleks tall enam emaga suurt asja; meie Nuegri poisikene jooksis senna, teda finni wõtma, kuna mina ja Omar omad püssid õhusse lahti pörutasime, et loome ära hirmutada, kes kõik omas tulijes wihas meie peale kiwa ülewelt maha hakkasiwad loopima. Nüüd pistis aga kõik kari suure kifaga põgenema ja meie marssisime edasi. Weikene ahw oli esiteks tallitsemata ja kuri, sai aga oma noore isandaga warsti nii sõbraks, et see rõõmu pärast enam ei mõistnud mispidi tegema.

6.

Abyssinia kristlased.

Kui ligi lõunat kõik jahiselts jälle koos oli, tõi üks kameelite-juhataja teadust, et üks Abyssinia pealik oma kolme tuhande Kristliku alamaga, keda Costanideks kutsutakse, olla üht rööwimise-käiki seie Muhameti usulise naabri maakonda ette wõtuud, oma wõidurikka hulkadega sest orust, kus meie olime, läbi tahta minna ja warsti jo ligidal olla. Kõbe sai sõanõuu peetud, mis selle sõnumi peale teha ehk jätta. Kameeli-ajajad oliwad filmapilgulise taganemise nõuus, ja mõlemad Greeklased kiitsiwad nendele järele; Englane aga ütles, niihästi üks kui teine käesolewate sõapidajate selts olla argpükslased, ja meil ei pruukida ennast nendest omas toimetustes segada laske. Selle nõuu poole oli ka

konful; tema arvates oli lindel asi, et keegi ei julgawat
 meid puutuda; tulla aga jedaſarnast ometi kätte, siis võida
 meie, kakskümmend tubli püſſi meest, ka kõige Coſta-
 nide wæle wastu panna. Kuna meie weel nõuu pidasime,
 nägime oru etſas kõrrega tolmupilwe üles kerkiwat, mis
 meile jookſewa ruttuga lähenes, ühes inimeste karjumistega,
 lojuſte müüramiſte ja lammaste ja kitsete mäkimistega.
 Kameeli-ajajad ütlesiwad meile, et need ühe naabriliſe Be-
 duini-jugufonna karjad olla, mida kõrwaliste mäekuristiku-
 deſſe actawat. Igal Coſtanide ceſt warju ſaama. Ja warsti
 domasiwad juured lojuſte, lammaste ja kitsede karjad
 meilt mööda; mehed, kes neid ajasiwad, oliwad odadega,
 kilpidega ja tamme-nuiadega ſõariistus ja püüdsiwad kar-
 jade edasi jõudmiſt ſellega taga liirustada, et nad kilpiſid
 enda mofkade wastu hoidſiwad ja uendega hirmſat karju-
 miſe healt tegiwad. Naesed, härjanahkades, ja halasti lap-
 ſed täiendasiwad minewat parwe, kes imeliſe rutuga mööda
 haukliſt teed edasi liikus. Mõne minutiſa oli kõit jüga-
 watesſe kuristikudeſſe kadunud, mis läbi netſa kes teab kui
 kaugele Shtu poole weniſiwad. Müid tuli weel üks kogu
 Beduiniſid, kes natuke paremates ſõariistus oliwad. Mõnel
 uendest oliwad ka natuke wanemat medt püſſid. See oli
 kõige tublemate meeste oſa kõigeſt ſeſt jugufonnast, kes oma
 ſcheihi ehk peamehe juhatusel, all omaſte põgenemiſt war-
 jama ja peale tungiwat waenlaſt tagaſi hoidma pidiwad.
 Scheih ehk peamees tuli kobe meie juurde, piigistas kon-
 julil kätt, pani oma käe oma juu külge, andis ſellekohale
 jand, mis konjuli käega koos oli olnud, ja tegi jedaſama
 wiſi meie kõikidega. Tema oli oma alamateſt natuke toſiti,
 ſiſki aga ainult oma walge kuue pooleſt ja puhas lühikeſeks niide-

tud juuste poolest, — mis üles tunnistas, et ta iga Muhametlasele kohuseks tehtud pühapäitadesse rändamist oli täitnud, — ja oma kirju siidilise kaapkübara poolest. Üks must ori kandis tema püssi ja saablit ehk mõeka. Scheih tõendas et ta meie läbi ennast kimbatuselt lahti arvata, sest meie tuleriistad võida igatahes waenlasi tagasi hirmutada, kui nad senna kuristikudesse saaksiwad tungima, kuhu tema rahwas praegu karjad olla ajanud.

Selljamaal jilmapilgul tuli üks wahimeestest joostes seie, keda Scheih taga poole kõrgustikude peale waenlast tähele panema oli seadnud. Tema teatas, et Costanid ennast olla lahku jautanud ja et neid üks osa, arvata wiisjada meest, praegust orgu mööda üles tulla. Berand tunni pärast tuli teine waht, kes esimese teatust tõendas. „Wõtku Allah ja tema prohwetid meid aidata!“ hüidsiwad Muhametlased, wõitlusele walmistades ja rätikut, mis neil pealmiseks riideks oli, kõwaste enese keha ümber mäsides, et aga käed ja jalad wälja jäiwad. Iga üks wõttis siis oma filbi parema, oma wiskoda pahema kätte, ja nüüd hakkas sõatants, mida tantsides tantsijad omas liikumistes odadega wõitlemist järele püidsiwad teha. Tantsides hüidis iga üks oma isa nime kiituse sõnadega, ja siis tuli kõige sugukonna, perekonna ja wiimaks igaühe üksku mehe enese wägewate tegude üles arwamine. Wabete wahel saiwad niisugused kiituse jutustused hirmsa sõakisa läbi nagu kinnitadud, mis kui hulga lõwide müüramine ja hiiänide ulumine kõrwu kostis. Meie omalt poolt olime Beduinitide ette maha istunud ja igamees pani kuulid ja patronid enese ette liwa peale lahti maha, et need hädakorral koha kääpärast oleksiwad.

Viimaks tulivad Abysfinlased, mitmes rinna- edasi-
 astudes, ja täitsivad oma tulekus kõik laia oru ära.
 Ka nemad tantsisivad ja karjusivad omal sõakisal; nende
 riided olivad väga vähe Beduinidest teisiti; kaela ümber
 siiski kandisivad mitmed ilwekse- ja pantri nahka, mõned
 ka jälle lamba nahka. See kasukakate oli pitakais ja
 laiaiks siiludeks lõigatud, mis pahema öla üle alla rippu-
 sivad ja tantsu karjalemiste juures, miska kõiki wõitlusi
 Abysfinias hakatakse, nagu madud iga sõamehe ümber
 hilplehisivad. Mõlemilt poolt hakati sõimu-sõnu wahetama,
 ja warsti olivad meeled nii kuumaks läinud ja südamed
 keema, et meie koha arwama pidime, ilma kahklemata werist
 wõitlust tulewat. Et mõjusalt sõariistu pruukida, oli
 meil tarwis, waenlasi, keda palju rohkem oli kui meid,
 enesest hästi kaugel hoida, sest neil oli aga ühel ainsal
 püis ja seegi nähti tühi riistakene olewat. Konsul lastis
 neile ühe meie Abysfinia teendri läbi ütelda, et nad koha
 peaksivad tagasi minema, kui nad mõningaid omakstest
 hiiänitele ruaks ei tahaks jätta. Selle nõnudmise peale
 wastasisivad nemad, et walgedmehed ometi Kristlased olla ja
 sellepärast mitte nende wastu ja Muhametlaste poole ei
 saada heitma.

„Jah“, wastas teender, „walgedmehed on Kristlased,
 otse selle aga wihkawad nad kõiki rööwliid ja wargaid, kui
 need ka pealegi emast Kristlasteks nimetawad. Pealegi
 olen ka mina Costani mees, nagu teiegi, ja annan teile
 kui oma suguwendadelle nõuu, filmapilk ümber pöörda;
 muudu jaoksite oma kurjust eluga maksma“.

Asjale pidi aga nüüd ruttu otsa tehtama, sest mõlemil
 pool kaswas wiha wastastikku waidlemiste ja sõimlemiste

läbi, ja kui aga üks ainus tilk werd walati, siis oli karta, et peale tuhat aastane, sügawaste juurdunud wiha ja wihkamine, mis nende mõlemate rahwasugude wahel on kaswanud, werist wõitlust saaks tooma. Pealegi oliwad jo mõned Abyssinlased, kuna meie teener weel waherääkimist pidas, ühe kõrgustiku otia roninud, mille latw meie seisukohast palju kõrgem oli. Siäranis nende püsimees ronis kunni kõige kõrgema kalju nipu otja. Nii pea kui meie süütuse tahti tall käes suitsemas nägine, pööriswad kobe kaks kolm meie püssi tema poole, ja jeda nähes põgenes Costaulane kõige oma püssiga, kuna ta ennast selgapidi mööda kalju seina alla laskis libiseda. Se oli hea eesmärk.

„Rahu! Rahu!“ hüüdsiwad tema sõawennad, kellel sügugi lusti polnud, meiega peale hakkade, sest et küllalt aru saiwad, et neist kõige wähem künnes oja meie esimese laeu-guga maha saaks sirutatud. Et meie tõstetud püsside otjad nende rahu-hüdmise pärast alla ei wajunud, waid silmapilgul neile tuld ja tina wastu ahwardasiwad heita, pööriswad nad, ilma kanemine mõtlemata, ruttu ümber ja jooksiswad kus tuhat, kuna neile Beduinid, kes meie taga seisiswad, pilkawal hirwitusel järele hüüdsiwad. Kuid wõisime rahus magada, sest Costanid, kes küll teadsiwad, et nende riisutud waenlaste sugukonnad ennast ühendama saaksiwad, neid taga ajama pidiwad ruttama, enne öö tulemist oma mägedesse saama ja oma saaki warjule wiima.

Kuna meie tunnil ajal peale seda oma tule ümber laagris olime, ütles konsul minule:

„Teie oleks täna oma filmaga selle maa kurba käekäiki tundma õppinud. Wistist on wähe maasid kõiges ilmas, mis Loomuse annete poolest nii õnnistatud on kui Abyss-

fiiaia, ja ometi on tema rahwas nii õnnetusas korras, kui wähe teisi rahwaid. Selles on ainult tema seaduse-korratu olu jüüdlane. Üks sugukond sõdib itka teisega; kõigel maal on tallitsemata elu, riisumine ja tapmine; maawalitsejad ehk kubernerid peawad oma emetit endale ainult rikkuse kogumiseks. Ja niisuguses lugus poole siis imeks panna, et rahwa meel ja olu kord korralt enam ja enam metsifuks ja tallitsematamaks läheb.*)

„Ja need rahwas“, ütlesin mina imestades, „nime-tawad ennaist Kristlasi? Kas pole siis siin kedagi preestrid, kes rahwalle inimese-seisuse kohusid õpetasiwad ja teda parandada püasiwad?“

„Preestrid“, rääkis konsul edasi, „on niisama tead-matad, õpetamatad ja rumalad nagu kõik teinegi rahwas. Ulepea pean ma häbenedes tunnistama, et kõigis Hommik-maades, kus ma reisinud olen, Kristlased waimuharimise ja elu wiiside ja kasinuse poolest Muhametlastest heopis alama järje peal seiwad. Mis Abyssinlastest isiaranis ütelda, en see, et nad nii-pahad ei olegi, kui neid enamiste arwatakse. Igatahes ei ole nad nii metsikud ja hirmsad ning halastamata, nagu suurem osa Kristilisi Ahwrika rahwaid.“

„Seda oleme täna näinud, ütlesin mina naerdes. „Sarnast argdust poleks ma ualgi wõimalifuks pidanud. Tarwe wägi põgeneb peo-täie kütide eest tagasi, ainult miks neil püsid pihus!“

„Sellwiisil ajasime weel tüki aega juttu; siis aga hakkas wäsinud ihu oma õigust nõuudma, ja et meid seekord

*) Käs olaw reisilugu on 1861 aastal kirjutatud. Wiimases aasta-tümnes aga on asjad, isiaranis Inglise wiimsest sõast saadil siin natuke paranenud.

keegi metsaloom ei hirmutanud, maitsefime mitu tundi magusat, karrastawat nud.

Teisel hommikul ajasime oma jahti edasi, lastjime mitu hirwelehna maha, ka mitmeid aruldasi lindusid, ja pöörasime ilmahäda ja takistusteta oma korterisse tagasi.

7.

Reis Kordofanis.

Shtu pool Abyssinia mägesid ja Niili jõe hakkab kuu Sahara-kõrb, mis nimetud kohast, peale kuuesaa penikoorma laiusel kuni Atlandi ilmamereni ehk oceanini wenib. Selles koledas liiva-kõrbes on mitmed suuremad ja wähemad haljama-jaared hallikate ja jõgedega, ja niisugusid saari kutsutakse oasideks. Ütlemata uhke taimeda kasu wõrjub nende Paradiisi-ilusa pinna süüles, ja asub igaühe peal kaunis suur inimeste hulk, kes oma oase-isamaid hariwad ja rääkimata kalliks pidawad.

Esimene oase, mis wastu tuleb, kui Niilist minnes, kõrbest läbi reisitakse, on Kordofan, üks maakene, mille pind nelijada ruutpenikoormat kannab, ja kelle rahwas kaugelle kaupleb, kulla, perlide, gummi, wiruki, härja-nahkade ja muu kaubaga; sest siit käiwad juured karawanide ehk kaubakillade teed rüetamisi läbi, mis Nubiat ja Abyssiniat seepoolse Ahwritaga ja Berberimaaga ühendawad. Selle aastajada hakatusel oli siin kauplemine palju suuremaks ja laiemaks wõrjunud, kui iial enne, ja Kordofani rahwas seisiwad waranduse nõuu poolest õnnelises korras. Neil ei

olnud millestki elutarwidusest puudust; mitte ainu üksi kaup-
 mehed, waid ka maamehed elasivad külluses ja isigi wae-
 fema osa rahwa naesed kandiswad ninas ja kõrwades kuld-
 seid rõngaid, kuna nõuukate naesed ennast kuld kää-
 randme wõrudega ja hõbe jalgwõrudega ehitasivad. Ehte asjades
 ei olnud muud metalli kunagi näha, kui aina kulda ja hõbe-
 dat, ja palju orjasidki kandiswad kuld rõngaid ja kõrwa-
 chteid. Eojuste kaswatus ja põllu-harimine oliwad kõige
 õitsuwamas korras, põllurahwas oliwad usinad ja kasinad,
 ja kui töö tunnid mööda saiwad, helises kõigilt poolt muu-
 sika ja lauluheal.

Süüski se õnneline kord ei kestnud kauemine. 1821 aastal
 jaatis Mehemed Ali, Egiptuse pasha, otse teed oma wäimehe,
 Desterdari, neljatuhande suuretüki ja jalamehega, tuhande
 Beduini ja kahetja suuretüki Kordofaniisse, seda õnnistatud
 maad oma walitsuse alla heitma. Sealsed rahwas waluis-
 tasivad ennast sõawastu nii kui aga wähe wõisivad, sest
 nad teadsivad küll, mis neil oodata oli, kui neid ülekoh-
 tune rõhuja ära wõidak. Kui nad Egiptlastega kokku
 saiwad, hakkas hirmus lahing. Kordofanlased jooksiswad
 kui meeletumad wõitlusse ja sõdiswad surmapõlgdusega oma
 wabaduse eest, aga et neil tuleõariistu polnud, langes neid
 waenlase kuulide all sadandete kaupa, enne kui nendega käsitse
 kokku wõisivad saada. Süüski tungiswad nende hulgas üli
 julgeste edasi, ja nüid heitles wõit kawa kabe kaalu peal,
 sest et Kordofanlased oma tuleõariistade puudust surma-
 põlgdusega tasusivad. Wiimaks aga sai üks Beduini
 Scheih, kes ennast Egiptlastega oli ühendanud, Kordofan-
 laste peamehe maha laske. Tema jurm tõi ka lahingille
 otsa. Kordofani wägi, kes nüid ilma peameheta jäi, pööris

taganema ja sai täieste löödud. Teisel päeval läks Desterdar oma võidurikka väega pealinna sisse. See sai rii-
futud ja enamiste puhas ära hävitatud, ja need otsata wa-
randused, mis majadest leiti, kohe Egiptusse saadetud. Nüüd
andis ennast kõik maa ilma pikema vastu panemiseta
alla; muud kui arvata kahetümne tunni teekäigi kaugusel
pealinnast eemal võitlesiwad mõni tuhat inimest ühes mäges-
tikus õnnelikelt waenlase vastu, ja on kunni tänapäewani
oma wabadust hoidnud.

Missugust rõhumist waene rahwas halastamata wõitja
poolest pidi kannatama, ei jõua sõnad üles ütelda. Rahwa-
käest ei saanud mitte ühti kõik ära wõetud, mis neil oli:
waid neile ei antud enam sedagi luba, et omale usinuse ja
töoga uut wara korjada. Kes aga iial mõne kogemata
sõnaga oma ülekohtuse ja halastamata walitseja kurjust
äratas, see sai surmaks peksetud ehk saadana tigidusel wälj-
arwatud piinamiste all ära hukatud, ja sagedaste lastis
meeletu rõhuja koguni süita inimestel, ilma kõige wähema
eksituseta, pead otsast maha lüüa. Kord oli üks tema soldat
ühelt talupojalt lamba warastanud ja meest, kes teda war-
guse pealt kätte saanud, pealegi peksnud. Talumees kaebas
soldati peale ja Desterdar lastis teda rahul rääkida:

„Ja sarnatse tüha asjaga julged sina mind waewata?!“
käratas ta forraga.

Ta näitas oma timukatele käega, ja need ladusiwad
õnnetuma talunikule sada krepilööki selga, nii et teda pool
surmalt ära pidi kannetama. Ühe oma ratsa-
julaie, kes wäsimusest ühe pitka sõidu peal temale järele ei olnud jõud-
nud ajada, lastis ta hull hobuse sabasse siduda ja nõnda
läbi linna uulitsate wedada. Tall oli üks kodu-
lõwi, kes

tall nagu koer järel käis ja iseäranis aias lahtiselt ümber jooksis; seda tarvitas ta, et rahvast, kes tema juurde tulwad, hirmutada ja ennast nende kartusest rõõmustada. Suh- tus aga, et sell tunnil, kui ta aias jalutas, kedagi wõerast ei tulnud, siis käskis ta oma mehi, keda aga tahes uulitsalt finni wõtta ja tema ette tuua. Kui nüüd waenekene, keda pealegi walitseja häfine käsk pool surmaks oli ehmatanud, suurel wärinal aida astus ja omas hinge ahastuses Des- terdarile maani kummardades lähenes, siis häskitas see tule- jalle löwi peale, kes kurja metsalilt nähes isigi ehmatusest maha langes ja poolest jaadik mõistust peast kautas.

Kuna see löwi weel täieste tallitsetud ei olnud ja selle- pärast puuris finni peeti, juhtus kord, et üks aia-töömees midagi eksis ja töö ülewaatja Desterdari ees tema peale kaebas. See käskis kohe süidlast löwi kätte puuri wisata. Kõle käsk sai silmapilgul täidetud; ometi ei teinud metsaline, juu- reks ilma imeks, waejelle huffamõistetulle midagi, waid lahus pealegi temal käsi. Ta see aia-töömees ei olnud löwi talitajagi, waid oli aga temale wahel oma leiwa osast tüfikesi wisanud. Tänuiline loom ei olnud heategu ära unustanud; aga Desterdari ei liigutanud metsalise auus- meel ühtegi ja omas were jänus ja wihas käskis ta löwi päew otja söömata pidada ja selle eest talle õnnetumat wangi puuri jätta, et loom näljast sunnitud saaks, oma heategija mõrt- sukaks saama. Eiiski ka nälg ei jaksanud loom: a auusat meelt pöörda, ja mees jäi kõigeks päewaks löwi poolest puu- tumata. Shtu lasti teda wangist wälja; aga juba lühikese aja pärast oli ta uueste oma hirmsa herra wiha all, sest et jälle kes teab mis natuke oli eksinud, ja sai nagu ka jo enne mitmed tema teised teendrid, piinaga surmatud.

„Kui mina esimest korda kauplemise asjus Kordofanis käisin, kirjutas üks Ungelane, leidsin ma siin õitsewa maa, kus tema weikene rahwas rikkuses ja õnnel elas. Minu teisel käigil — see sündis wiis aastat peale Egiptlaste sissetungimist — leidsin jo maa wälja kurnatud ja rüüatud ja waremed igas kohas, kus weel lühikese aja eest õitsiwad linnad ja külad oliwad seisnud; kauplemine oli enamiste koguni sinni jäänud, sest et karawanid ennemine kaugel teed ümber käiswad, kui et ennast Desterdari wägiwalla ligi andsiwad; põllutöö ja karjakaswatamine oliwad puhast kängus, ja inimeste hinge aru enam poolt wähenemid. Minult nende lahke meel oli seks samaks jäänud. Zuba oma esimese reisi peal olin ma Kordofanlaste ligimese armastust ja lahket wõeraste wastu wõtmiist mitmel korral tundma õppinud; minu teisel reisil aga näitsiwad nad mulle nii suurt ja armastawat osawõtmiist, kuida ma seda Kristlaste maades iialgi leidnud pole. Oma kõige lähemate sugulastegi poolest poleks ma heldemat armastust ja hoolitsust oodata wõinud, kui seda mulle need head inimesed osaks saada lastsiwad. Minule tuli läbi kõrbe reisides see suur õnnetus, et haigeks jäin. Kui mul wiimaks wõim ära lõppis, kameli seljas ennast sinni pidada, kukkusin ma nõrgastuses maha liiwa sisse, kunni mulle rahwas ligemast külast, mis õnneks aga poole tunni teed kaugel oli, appi tuliwad. Üks heasüdamega talumees kandis mind oma majakatesse, kus ma kolmkümmend päewa woodis maas olin. Mina ei jõua seda osawõtmiist, mis need helded inimesed mulle mo raskest walus üles näitsiwad, milgi tahtmisel wälja seletada; üks katjus teigest parem olla hoolitsemises ja tallitamises, ja päewad ja ööd seisiwad naesed ja tüdrukud waheldades minu woodi ees, kärpsed ära ajamas ehk mulle

fuurispeakulli julgedega õhku jahutuseks näu peale lähwitsemas. Iseäranis näitas üks noor erjatüdruk nii suurt osawõtmist minu wastu, et ta jägedaste silmawett walas, kui minu walu ja kannatust nägi. Arsti-rohud, mis ma ettewaates endale juurde olin wõtnud, ei aitanud midagi; mina olin ikka peale palawikus ja juba wiis päewa nii nõrk, et enam enam liigutadagi ei jõudnud; ka arwasin ma kindlaste, et mull enam surmast peasemist ei saaks olema. Et minu omad rohud ei aituud, siuti mulle nõia-asjad käewarte külge ja pea alla, ja wiimaks toodi, kui haigus weel ikka ei tahtnud taganeda, naabri-külast üks katsja ehk ettekuulutaja naene seie, kes ühe konnakarbi liiwa sisse wiskas ja sest siis ette-tunnistas, et mina weel mitte surema ei saada. Nii pea kui tema ära oli läinud, wõtsiwad mind naesed woodist wälja, paniwad mind, selga pidi ukse poole, ühe hõlekubu peale istuma, tõmbasiwad mull järgi seljast ära ja hoidsiwad mind, sest et ma nõrkuse pärast istuda ei jõudnud, käisid kinni. Häkitselt tundsin ma wabisemist kõiges omas ihus, nii et mull pea aegu hing igawest kinni tikkus jääma; — mulle oli terve katla täis külma wett, ja pealegi higise ihuna, kaela kallatud. Müid kuiwatadi mind ära, pandi jälle woodisse ja kaeti mitme tühja koti ja lambanahkadega kinni. Mina tundsin ennast natuke parema ja jäin unesse, mida mull kaua enam polnud olnud. Kui ma härkasin, ütlesiwad naesed, mina olla aga wähe higisenud, ja tarwis olla mind weel kasta, et ma täitsa higistama saaksin. Tehti mulle siis ka jälle nagu ennegi, ja selle suplemise järele hakkasin ma nii higistama, et härkades ennast uueste weega üle ojutatud arwasin olewat. Selle läbi aga pööris haigus, ja juba mõne päewa pärast tundsin ennast nii jõundunud, et woodist wälja minna

ja palmide alla jalutama võisin käia. Nii pea kui külas teada saadi, et mina paranemises olla, tulivad mehed, naised ja lapsed mind teretama ja mulle terweksaamiseks õnne soovima. Võsel tegivad nad minu jauna ees tule üles ja tantšisivad, et mulle selle läbi oma snurt rõõmu minu terweks-saamise pärast üles näidata. Nuttu pööris mulle terwis tagasi ja järgmisel nädalal võisin ma oma reisi edasi ajada. Saab mull igaweste meeles seisma ja unustamataks jääma, et ma nende inimestele, kes mind nii heldeste ja wäsimata armastusega hoolitšesivad, oma elu wõlgu olen.

Nii sõbralikult, kui mind Kordofanlased ülespidasivad, nii karedaste ja pahaste käisivad Egiptuse ametnikud minuga ümber. Ilma meeleheata ehk äbamafsuta polnud nende käest midagi saada, ja selle juures olivad nad oma nõuudmises nii häbemata, et mull wiimaks aga wõrewalt nii palju üle jäi, kui ma oma tagasi-reisimiseks hädaste tarwitasin. Mina jätsin sellepärast selle õnnetuma maa taga selja, kindla nõutuga, ial enam senna tagasi minna.

Uga ka minu tagasi-reisimine Egiptusse oli mitmet pidi waewaline ja õhutam. Nii sagedaste kui ma ka enne läbi kõrbe olin reisinud, ilalgi polnud ma nälja- ja jänu-piina nii kibedaste tunda saanud, kui seda forda. Mitme päewa kaupa pidin ma ennast rohutirtsude ja halwa kameeli-lihaga toitma, ja peale seda olin ma tats päew otša ilma weeta. Nii kaugelle kui film ulatas, ei näinud ma midagi kui õhku ja liiwa; mitte üks usfike ei liigutanud kuskil ega elustanud kurba koledikku; inimeste ja kamelite luud olivad nagu kõige hirmsama häda mälestuse-märgid siin ja seal maas; kuum tuul puhus tulist liiwa üles, nii et

päike pimenes ja mina iga sammul peal oma hauda
arwajin leida.

Üks meie kameelite ajajatest leidis siin nõrgastuse surma,
ja tuulega üles weeretatud kõrbe liiw kattis lühikeste ajaga
teina keha kiinni. Et minul raha ei olnud, teist kameelit osta,
pidin ma ühe ainu looma selga, mis mull oli, kõik omad
asjad, toidu = kraami ja lähkrid joogiweega pakfima ja
mahutama. Kameel oli jellepärast nii raske koosmas,
et mina enam peale istuda ei tohtinud, ja ma pidin terve
nädala aega iga päew kakskümmend tundi kõige suurema
palawaga jala läbi liiwa käima. Inimene võib palju
wälja kannatada, kui häda teda sunnib; mina aga olin
ka, kui Niili kaldalle jõudsin, nii roidunud, et kolm päewa
puhkama pidin, enne kui jälle edasi reisida jäcksin. Ja
ka siin oli mull weel üks kimbatuse, mis wiistist mulle ja
minu teendrille paha oleks toonud, kui ma mitte seal elawa
Neeeri = rahwa elukombeid poleks tunnud ja tarwilisel wiisil
ise asja ette ära äiendanud. Mina olin Niili kaldalle oma
tegi üles löönud, ja saatsin oma teendri wälja, tule tarwis
puid otsima; sest kui siin kohas lageda taewa all tahetakse
öökorterit pidada, siis peab kõik töö otsa tuli põlema, osalt
krokodilide hirmutusets, mida siin hulga kaup leida ja
wäga ahned on, osalt ka jõehobude kaugel hoidmiseks,
kes küll inimesele ihna härritamata midagi wiga ei tee, aga
ometi oma jämeda jalgadega mõndagi asja ära tallata
wõiwad ja selle liginemist jellepärastki keegi magaja ei
soowi. Ka käiwad lõwid, pantrid ja teised kiskjad öösel
jõe le jänu kustutama, ja kõik need furjadloomad lajewad
ennast aga ainult tulega, mis kõik töö läbi peab põlema, kaugel
hoida. Sell filmapilgul, kuna minu teender wälja läks

tulerooga otsima, tuli üks Neeger paadiga sõudes, mis puiega oli koormatud, minu telgi kohalt mööda jõge alla ja pööris seie kaldalle. Minu teender läks kohe Neegri juurde ja palus temalt natuke puid, sest et siin ligidal neid kusti ei olla leida. Lahke-meelne Neeger andis kohe poole omast paadikoormast ära; aga minu ahne teender nõndis, niipea kui mina ära kõrwale olin läinud, weel enam ja hakkas, kui Neeger ei annud, sõimama ja ahwardama. Neeger wastas ka sellesama wiisiga ja warsti olivad mõlemad mehed käsitse koos. Si kestnud kaua, kuna juba Neeger, kes palju tugewam, minu teendri maha oli paiskanud ja hakkas teda nüüd tubliste läbi rooima. Praegu tulin ka mina seie, ja et ma ettetulnud loost midagi ei teadnud, waid aga oma teendrit all nägin olemat, wõtsin ma oma kaherauase püssi, pöörasin otja Neegri poole ja käskisin teda meest oma alt lahti laste. Tema kargas kohe üles, noppas oma oda ja wiskas selle, enne kui ma märkugi oleksin saanud, mis ta teha tahtis, minu rinna kohta. Sunnits puutus see mulle aga käitse külge ja jooksis kaugelle liiwa sisse.

Neeger oli nüüd ilma sõariistata ja ütles, kui ma jälle tema peale püssi tõstsin:

„Lase peale! Mina suren; aga küll sina saad minu surma eest jaama!“

Mina nägin, et hirmutamisega selle poisile midagi polnud teha; panin sellepärast oma riista ära, läksin tema ligi ja küsisin rahul tema käest asja otsust järele. Tema rääkis mulle nüüd riitu juhtumised ära; kui ma aga teda tahtsin waigistada ja lepitada ja temale sellepärast lubasin, et oma teendrit kõwaste riitu hakatuse eest saaksin karistama, wastas tema tigidaste, küll ta isigi eneselle õigust

saada pärima ja meile mõlematele kättemaksma. Selle juures sai ta nii päratu wihaseks, et tall suu wahutama hakkas. Warsti nähti teda üht nõuu ette wõtwat; tema jättis oma lootsi ja oda maha ja jooksis, nii ruttu kui wõis, minema, kõwa healega „Eu! Eu! Eu!“ hüides.

See ei tähendanud meile head ja pidi meid paha kimpu wiima. Pögenemise peale polnud sugugi mõelda, sest et meie siinse rahwa eest kuhugi ei oleks wõinud peafeda, ja sellepärast mõtlesin ma ühe asja wälja, mille läbi, kui mitte muud, siis ometi meie waenlaste esimene wiha tormaminegi wõis natuke pöördud saada. Mina sidusin omal teendril köidikuga käed kinni, panin ta maa peale maha ja tegin, nagu annaksin ühe krepikantsikaga temale halastamata hoopisid selga. Ka tema mängis oma tükki hästi, sest ta kiskendas ja karjus et kolme wersta taga wõidi kuulda. Waewalt olin ma seda tempu hakkanud, kuna ma ka hulga inimesi meie poole nägin tulewat, kellel odad käes wastu õhu päikest läikisiwad. Suur naeste karjumine, kes meestele järele tuliwad, ei kuulutanud meile head; mida lähemalle nemad siiski tuliwad, seda enam rooskasin mina pealt näidates oma teendrit, ja see sai karjumisega aga weel waewalt hingata. Mehed, kes senni juurde oliwad tulnud, palusiwad mind isegi jo, maha jätta, ja kui ma nende soowimist täitsin, wingerdas minu kelu teender liiwa peal maas nagu meeletu. See Neeger aga, kelle pärast kõik praegune asi oli tulnud, astus nüüd minu juurde, wõttis mull käest kinni ja ütles:

„Ära karda; sulle ei saa midagi paha sündima, sest et Sa ülekohut, mis Sinu teener mulle tegi, ära tunnud ja teda selle eest karistanud oled.“

Üks wanakas mees peastis senni süidlaste jalad ja käed köidikuteft lahti ja wiis teda kõrwale, et mulle enam kiusatust peale ei tuleks, teda weel kord nii armuta peksta. Kõik selts istus nüid minu telgi ümber maha, ja kui mina ühe pudeli wiina ja iga ühele tema piibu täieks tubakat ringi lastsin kätta, asus warsti kõige suurem meeleheadus meie keskelle. Mina pidin nüid oma kodumaast ja oma reistdest rääkima, ja kui wiimaks öö peale tuli, jätsiwad kõik südameliste sõnadega mind Jumalaga; wiis meest aga jäiwad minu telgi juurde wahiks ja abiks, öösel tuld üles hoidma ja metsa loome ära hirmutama. Kui ka nemad teisel hommikul minust lahkusiwad, andsiwad nad mulle weel ühe noore hirwe-lehma kingituseks. Snneliselst jõuudsin ma Niili äärt mööda Egiptusse ja siit laewaga Europasse ning Ungrumaale tagasi ja jätsin sest ajast Ahwrikasse reisimise nooremate hooleks.⁴

